

**ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΔΙΚΗΓΟΡΩΝ
ΣΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**

Γενικές Αρχές & Κληρονομικό Δίκαιο

**Ευάγγελος Ι. Μαργαρίτης
Δικηγόρος, Δ.Ν., CIPP/E
Post – doc Νομικής Αθηνών
Επιστημονικός Συνεργάτης Πανεπιστημίου Αιγίου**

Αθήνα, 26.09.2022

I. Γενικές Αρχές

1. Τι είναι ικανότητα δικαίου και τι δικαιοπρακτική ικανότητα;

Ικανότητα δικαίου – άρθρο 34 ΑΚ – ικανότητα να είναι κάποιος φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων
άρθρο 127 ΑΚ, ικανότητα τέλεσης δικαιοπραξιών

2. Ποιος έχει ικανότητα δικαίου και ποιος έχει δικαιοπρακτική ικανότητα;

Ικανότητα δικαίου – άρθρο 35 ΑΚ – Το πρόσωπο αρχίζει να υπάρχει μόλις γεννηθεί ζωντανό και παύει να υπάρχει με το θάνατό του (εξ. Κυοφορούμενος – πλάσμα δικαίου)
Δικαιοπρακτική ικανότητα:

3. Ποιος είναι ανίκανος και ποιος περιορισμένα ικανός για δικαιοπραξία;

Ανίκανοι για δικαιοπραξία είναι: 1. όποιοι δεν έχουν συμπληρώσει το δέκατο έτος 2. όποιοι βρίσκονται σε πλήρη στερητική δικαστική συμπαράσταση.

Περιορισμένη Ικανότητα για δικαιοπραξία έχουν: 1. οι ανήλικοι που συμπλήρωσαν το δέκατο έτος 2. όποιοι βρίσκονται σε μερική στερητική δικαστική συμπαράσταση 3. όποιοι βρίσκονται σε επικουρική δικαστική συμπαράσταση.

Ιδίως, ο ανήλικος: που έχει συμπληρώσει το δέκατο έτος είναι ικανός για δικαιοπραξία, από την οποία αποκτά απλώς και μόνο έννομο όφελος – ΑΚ 134/ Ο ανήλικος που έχει συμπληρώσει το δέκατο τέταρτο έτος μπορεί να διαθέτει ελεύθερα κάθε τι που κερδίζει από την προσωπική του εργασία ή που του δόθηκε για να το χρησιμοποιεί ή για να το διαθέτει ελεύθερα – ΑΚ 135/ Ο Ανήλικος που συμπλήρωσε το δέκατο πέμπτο έτος μπορεί, με τη γενική Συναίνεση των προσώπων που ασκούν την επιμέλειά του, να συνάψει σύμβαση εργασίας ως εργαζόμενος. Αν δεν δίνεται η Συναίνεση, αποφασίζει το δικαστήριο ύστερα από αίτηση του ανηλίκου – ΑΚ 136/.

4. Πότε μια δικαιοπραξία είναι άκυρη λόγω διανοητικής ανικανότητας του δηλούντος;

Κατά τους ορισμούς του άρθρου 131 ΑΚ, όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του με το άρθρο 16 του Ν. 2447/1996 "η δήλωση βούλησης είναι άκυρη αν κατά το χρόνο που έγινε, το πρόσωπο δεν είχε συνείδηση των πραττομένων του ή βρισκόταν σε ψυχική ή διανοητική ταραχή που περιόριζε αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησής του (εδ. 1)", οι κληρονόμοι μπορούν, μέσα σε μια πενταετία από την επαγωγή, να προσβάλουν για έναν από τους λόγους της προηγούμενης παραγράφου τις μη χαριστικές δικαιοπραξίες που έγιναν από τον κληρονομούμενο ή προς αυτόν, τότε μόνον: 1) αν κατά την κατάρτιση της δικαιοπραξίας, εκκρεμούσε διαδικασία για την υποβολή του κληρονομούμενου σε δικαστική συμπαράσταση λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής, που δεν πρόλαβε να ολοκληρωθεί ή αν μετά την κατάρτιση ο κληρονομούμενος υποβλήθηκε σε δικαστική συμπαράσταση για την παραπάνω αιτία 2) αν η δικαιοπραξία καταρτίσθηκε, ενόσω αυτός βρισκόταν έγκλειστος σε ειδική για την κατάστασή του μονάδα ψυχικής υγείας 3) αν η κατάσταση που επικαλούνται οι κληρονόμοι προκύπτει από την ίδια τη δικαιοπραξία που προσβάλλεται (εδ. 2).

Από τη διάταξη του εδ. 1 του άρθρου 131 ΑΚ συνάγεται ότι η δήλωση είναι άκυρη, αν κατά το χρόνο που έγινε, ο δηλών, από τις παραπάνω αιτίες δεν είχε συνείδηση των πράξεών του

ή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής, που είναι δυνατόν να συνυπάρχουν στο ίδιο πρόσωπο, εφόσον ο νόμος δεν το αποκλείει, δεν είχε έλλογη κρίση, που να του επιτρέπει να προσδιορίζει ελεύθερα τη βούλησή του με λογικούς υπολογισμούς και βρισκόταν σε αδυναμία να διαγνώσει το περιεχόμενο και την ουσία της δικαιοπραξίας που επιχειρεί και τις συνέπειες που θα προκύψουν από αυτήν. Η ακυρότητα των δικαιοπραξιών του, κατά τα παραπάνω ανικάνου λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής, είναι απόλυτη, ώστε οποιοσδήποτε έχει έννομο συμφέρον δύναται να την προβάλει.

Περαιτέρω, η εφαρμογή του δεύτερου εδαφίου του ίδιου άρθρου, με την οποία τίθενται περιορισμοί στο δικαίωμα των κληρονόμων, να επικαλεσθούν την ακυρότητα των δικαιοπραξιών που κατήρτισε ο κληρονομούμενος, ενώ βρισκόταν σε μια από τις προαναφερόμενες καταστάσεις ανικανότητας προϋποθέτει δικαιοπραξίες επαχθείς (μη χαριστικές) δηλαδή δικαιοπραξίες με τις οποίες η προσπόριση περιουσιακού οφέλους (επίδοση) έγινε έναντι ανταλλάγματος. Οι χαριστικές δικαιοπραξίες του κληρονομούμενου, δηλαδή εκείνες με τις οποίες η επίδοση έγινε χωρίς αντάλλαγμα, δεν εμπίπτουν στη ρύθμιση αυτή, αλλά αρκεί για την προσβολή τους η συνδρομή των όρων του πρώτου εδαφίου του ίδιου άρθρου. Η άκυρη για την παραπάνω αιτία, δικαιοπραξία, μπορεί να έχει καταρτισθεί και από αντιπρόσωπο του ανίκανου κληρονομούμενου, εφόσον, αυτός χορήγησε τη σχετική πληρεξουσιότητα στον αντιπρόσωπό του, ενώ βρισκόταν σε κατάσταση ανικανότητας, οπότε ναι μεν η πληρεξουσιότητα, δεν συνιστά καθ' αυτήν χαριστική δικαιοπραξία, αλλά ούτε και επαχθή, εφόσον, όμως αφορά στην τέλεση, από τον αντιπρόσωπο του ανίκανου, χαριστικής δικαιοπραξίας, εμπίπτει τελικά στη ρύθμιση του πρώτου εδαφίου του άρθρου 131 ΑΚ και τόσο η ίδια, όσο και η μετέπειτα δικαιοπραξία του αντιπροσώπου μπορεί να προσβληθεί ως άκυρη από τους κληρονόμους σύμφωνα με τους ορισμούς του εδ. 1 του άρθρου 131 ΑΚ, (Α.Π. 372/2015, Α.Π. 8/2013).

Χαριστική δικαιοπραξία, είναι και η προβλεπόμενη στο άρθρο 1509 ΑΚ γονική παροχή, αφού η παροχή αυτή, γίνεται χωρίς αντάλλαγμα και χωρίς την ύπαρξη, σχετικής, προς τούτο νομικής υποχρέωσης των γονέων. Ο χαρακτηρισμός της ως δωρεάς, μόνον κατά το ποσόν που υπερβαίνει το επιβαλλόμενο από τις περιστάσεις μέτρο, δεν μπορεί να στηρίξει αντίθετη εκδοχή, καθ' όσον η μη ένταξή της, έως ένα βαθμό στην έννοια της δωρεάς, αποσκοπεί στην απαλλαγή της από ορισμένες δυσμενείς συνέπειες των δωρεών, όπως είναι η υποβολή σε τύπο, η βαρύτερη φορολόγηση και ιδίως η δυνατότητα ανακλήσεως. Δεν ήταν, αντιθέτως, σκοπός του άρθρου 1509 ΑΚ, να υπαγάγει στις επαχθείς δικαιοπραξίες μέρος των γονικών παροχών, οι οποίες έτσι υπόκεινται, σε όλη τους την έκταση, στην ρύθμιση του πρώτου εδαφίου του άρθρου 131 ΑΚ. Συνεπώς για τη νομική βασιμότητα σχετικής αγωγής του κληρονόμου περί αναγνώρισεως της ακυρότητας συμβάσεως γονικής παροχής, που καταρτίσθηκε από τον κληρονομούμενο, αρκεί η επίκληση των στοιχείων, που πληρούν το πραγματικό του άρθρου 131 εδ. 1 ΑΚ (Α.Π. 372/2015, Α.Π. 1687/2002, 638/2004, 48/2009, 880/2010).

5. Τι είναι εικονική δικαιοπραξία

Από τη διάταξη του άρθρου 138 ΑΚ, που ορίζει, ότι δήλωση βούλησης, που δεν έγινε στα σοβαρά, παρά μόνο φαινομενικά (εικονική), είναι άκυρη και ότι άλλη δικαιοπραξία, που καλύπτεται κάτω από την εικονική είναι έγκυρη, αν τα μέρη την ήθελαν και συντρέχουν οι όροι, που απαιτούνται, για την σύστασή της, σε συνδυασμό με το άρθρο 180 ΑΚ,

προκύπτουν τα εξής: **Δήλωση βουλήσεως, που δεν έγινε στα σοβαρά, παρά μόνον φαινομενικά**, είναι η εικονική δικαιοπραξία, και είναι άκυρη, θεωρούμενη ως εάν να μην έγινε, εικονική, δε, είναι η δήλωση δικαιοπρακτικής δηλώσεως βουλήσεως, η οποία σε γνώση του δηλούντος δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Σκοπός της εν λόγω δηλώσεως είναι να δημιουργηθεί στους άλλους η εντύπωση, περί της γενομένης μεταβολής στην υπάρχουσα νομική κατάσταση, χωρίς να υπάρχει στον δηλούντα πρόθεση τέτοιας μεταβολής. Εικονικότητα μπορεί να υπάρχει, τόσο επί μονομερούς όσο και επί συμβάσεως, στην τελευταία, όμως, περίπτωση, για την επέλευση της ακυρότητας της συμβάσεως απαιτείται γνώση της εικονικότητας από τον αντισυμβαλλόμενο. Η, υπό την εικονική, δε, δικαιοπραξία, καλυπτόμενη, άλλη είναι έγκυρη αν τα μέρη την ήθελαν και συντρέχουν οι όροι, για τη σύστασή της (ΑΠ 1822/2012, ΑΠ 920/2012 δημ. σε ΤΝΠ Νόμος). Εξάλλου, η εικονικότητα της δικαιοπραξίας και δη της συμβάσεως, είναι απόλυτη, όταν αυτή δεν καλύπτει άλλη δικαιοπραξία, δηλαδή, όταν οι δικαιοπρακτούντες δεν ήθελαν να επέλθει με αυτήν καμία έννομη συνέπεια, ενώ σχετική είναι η εικονικότητα, όταν η εικονική δικαιοπραξία καλύπτει άλλη δικαιοπραξία. Η κάλυψη μπορεί να είναι πλήρης, αν η ηθελημένη δικαιοπραξία είναι διαφορετική από την εικονική ή μερική, αν η καλυπτόμενη δικαιοπραξία είναι ίδιου τύπου με την εικονική, αλλά περιέχει διαφορετικούς όρους (ΑΠ 720/2011, ΑΠ 382/2009 δημ. σε ΤΝΠ Νόμος).

Εικονική δε είναι η δήλωση δικαιοπρακτικής βούλησης, η οποία εν γνώσει του δηλούντος δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, αποσκοπεί δε στη δημιουργία εντύπωσης στους τρίτους περί της μεταβολής στην υφισταμένη νομική κατάσταση, χωρίς να υπάρχει στον δηλούντα πρόθεση τέτοιας μεταβολής.

Εικονικότητα μπορεί να υπάρχει τόσο επί μονομερούς δικαιοπραξίας, όσο και επί σύμβασης, στην τελευταία όμως περίπτωση για την επέλευση της ακυρότητας της σύμβασης απαιτείται γνώση της εικονικότητας από τον αντισυμβαλλόμενο – ΑΚ 139. Η εικονικότητα δεν εμποδίζεται και όταν η δήλωση βούλησης έγινε ενώπιον συμβολαιογράφου, καθόσον ο τελευταίος είναι εντεταλμένος να πιστοποιεί την δήλωση των δικαιοπρακτούντων, όπως αυτή εμφανίζεται εξωτερικώς και όχι να συμπράττει με τη βούλησή του στην δικαιοπραξία.

6. Ποια η διαφορά μεταξύ άκυρης και ακυρώσιμης δικαιοπραξίας;

Η άκυρη δικαιοπραξία θεωρείται σαν να μην έγινε.

Η ακυρώσιμη δικαιοπραξία μετά την ακύρωσή της εξομοιώνεται με την εξαρχής άκυρη, με την επιφύλαξη των διατάξεων που αφορούν Εμπράγματα δικαιώματα που τρίτος απέκτησε από σύμβαση που ακυρώθηκε – βλ. όμως 1203-1204 ΑΚ

7. Ποιες δικαιοπραξίες είναι ακυρώσιμες;

Αυτές που καταρτίζονται λόγω πλάνης, απάτης ή απειλής

8. Πότε μια δικαιοπραξία είναι ακυρώσιμη λόγω πλάνης;

Σύμφωνα με τη ρύθμιση του άρθρου 140 ΑΚ, «αν κάποιος καταρτίζει δικαιοπραξία και η δήλωσή του δεν συμφωνεί, από ουσιώδη πλάνη, με τη βούλησή του, έχει δικαίωμα να ζητήσει την ακύρωση της δικαιοπραξίας». Πλάνη υπάρχει λοιπόν, όταν ο δικαιοπρακτών εννοούσε τη δήλωσή αυτού με νόημα διαφορετικό από εκείνο που έχει εκ του νόμου ή

αγνοούσε τις έννομες συνέπειες της δήλωσής του. Έτσι, αν κάποιος υπογράφει έγγραφο, θεωρώντας εσφαλμένως ότι περιλαμβάνει ορισμένο περιεχόμενο διαφορετικό, ευρίσκεται σε πλάνη, η οποία είναι ουσιώδης, όταν αναφέρεται σε σημείο τόσο σπουδαίο για όλη τη δικαιοπραξία, ώστε το πρόσωπο που πλανήθηκε δε θα επιχειρούσε αυτήν, αν γνώριζε την πραγματική κατάσταση.

Η άγνοια πρέπει εντούτοις να τυγχάνει ανεπίγνωστη και όχι συνειδητή, διότι αυτός που γνωρίζει ότι ευρίσκεται σε άγνοια ή διατηρεί αμφιβολίες ως προς την αλήθεια ορισμένης κατάστασης και παρ' όλα αυτά ενεργεί, δεν ευρίσκεται σε πλάνη, όπως ακριβώς συμβαίνει επί παραδείγματι όταν κάποιος υπογράφει έγγραφο, τελώντας εν γνώσει ότι αγνοεί το περιεχόμενό του, δεν έχει κατανοήσει αυτό ή δε γνωρίζει τις έννομες συνέπειές του (βλ. ΑΠ 463/2008, ΕλλΔνη 2009.1738, ΑΠ 1096/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΕφΑθ 5779/2009, ΕλλΔνη 2010.507, ΕφΘεσ 1397/1999, ΔΕΕ 1999.1154, ΠΠρΠατρ 448/2019, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΠΠρΠατρ 219/2019, ΠΠρΠατρ 524/2018, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).

Δυνάμει επιπροσθέτως της διάταξης του άρθρου 143 ΑΚ, η πλάνη που ανάγεται αποκλειστικά στα παραγωγικά αίτια της βούλησης δεν είναι ουσιώδης και δεν επιφέρει την ακύρωση της δικαιοπραξίας. Αν όμως τα παραγωγικά αίτια τέθηκαν ως αίρεση ή συζητήθηκαν πριν από την κατάρτιση της δικαιοπραξίας και αποτέλεσαν βάση ή προϋπόθεση αυτής κατά τη βούληση αμφότερων των μερών, σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, η πλάνη ως προς τα προδιαληφθέντα αίτια αποβαίνει ουσιώδης και μπορεί να επιφέρει την ακύρωση της δικαιοπραξίας, όταν τα περιστατικά, επί των οποίων κυρίως στηρίξαν τα μέρη τη σύναψη της σύμβασης, ως δικαιοπρακτικό της θεμέλιο, δεν συνέτρεχαν ή εκ των υστέρων ανατράπηκαν (βλ. ΟΛΑΠ 35/1998, ΟΛΑΠ 5/1990, ΑΠ 1441/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ). Το ίδιο ισχύει, κατ' άρθρο 142 ΑΚ, για την πλάνη που αναφέρεται σε ιδιότητες του προσώπου ή του πράγματος θεωρείται ουσιώδης, αν κατά τη συμφωνία των μερών ή με βάση την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, οι ιδιότητες αυτές είναι τόσο σπουδαίες για την όλη δικαιοπραξία, ώστε, αν το πρόσωπο γνώριζε την πραγματική κατάσταση, δεν θα επιχειρούσε τη δικαιοπραξία.

9. Πότε μια δικαιοπραξία είναι ακυρώσιμη λόγω απάτης;

Όποιος παρασύρθηκε με απάτη σε δήλωση βούλησης έχει δικαίωμα να ζητήσει να ακυρωθεί η δικαιοπραξία.

Εκείνος που απατήθηκε έχει δικαίωμα, παράλληλα με την ακύρωση της δικαιοπραξίας, να ζητήσει και την ανόρθωση κάθε άλλης ζημίας, σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες. Έχει επίσης δικαίωμα να αποδεχτεί τη δικαιοπραξία και να ζητήσει μόνο να ανορθωθεί η ζημία.

Όταν δολίως αποσιωπάται η ύπαρξη του νομικού ή πραγματικού ελαττώματος, τότε συντρέχουν πρόσθετα πραγματικά στοιχεία, τα οποία, μαζί με τη συμβατική παράβαση, συνθέτουν το πραγματικό αδικοπραξίας, με τη μορφή της αστικής απάτης των άρθρων 147 και 149 του ΑΚ (ΑΠ 1273/2017, 1703/2013, 559/2013 ΕφΠειρ 699/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ). Πρόκειται δηλαδή για συρροή δύο αξιώσεων, εφόσον η παραπάνω παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά του πωλητή αποτελεί αδικοπραξία και χωρίς τη συμβατική σχέση της πώλησης. Από τις δύο αυτές αξιώσεις για αποζημίωση, η πρώτη στηρίζεται στη συμβατική ευθύνη, με βάση τις διατάξεις των τριών πρώτων από τα παραπάνω άρθρα και η δεύτερη στην αδικοπραξία, με βάση τις διατάξεις του τελευταίου των άρθρων αυτών. Στην

περίπτωση δε της συρροής αξιώσεων, που αποβλέπουν στον ίδιο σκοπό, δηλαδή στην ίδια παροχή, είναι δυνατή η παράλληλη άσκηση όλων των αξιώσεων, όχι όμως και η ικανοποίηση όλων, αφού η ικανοποίηση της μίας έχει ως αποτέλεσμα την απόσβεση και των λοιπών, εκτός αν με αυτές ζητείται κάτι περισσότερο, όπως χρηματική ικανοποίηση λόγω της ηθικής βλάβης από την αδικοπραξία (ΑΠ 559/2013 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ). Εξάλλου όπως προκύπτει από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 147, 149, 150, 151, 152 ΑΚ, όποιος παρασύρθηκε με απάτη σε δήλωση βουλήσεως ή εξαναγκάστηκε σε δήλωση βούλησης με απειλή, που ασκήθηκε παράνομα ή αντίθετα προς τα χρηστά ήθη από τον άλλο ή από τρίτο, έχει δικαίωμα να ζητήσει την ακύρωση της δικαιοπραξίας και παράλληλα την ανόρθωση κάθε άλλης ζημίας του, σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες (αρθρ.914 επ. ΑΚ), εφόσον η απάτη ή απειλή περιέχει και τους όρους της αδικοπραξίας, είτε να αποδεχθεί τη δικαιοπραξία και να ζητήσει μόνο την ανόρθωση της ζημίας του, θετικής και αποθετικής, δηλαδή να απαιτήσει αποζημίωση, κατά την έκταση που δικαιούται σε κάθε αδικοπραξία (ΑΠ 715/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ). Από τις προαναφερόμενες διατάξεις η απάτη και απειλή αντιμετωπίζονται στο δίκαιο υπό δύο έννοιες, ήτοι: α) ως λόγος που καθιστά ελαττωματική τη βούληση του απατηθέντος ή απειληθέντος, εξαιτίας της οποίας δικαιούται να ζητήσει την ακύρωση της δήλωσής του και β) ως αδικοπρακτική συμπεριφορά του απατησαντος ή απειλήσαντος, η οποία γεννά σε βάρος του υποχρέωση αποζημίωσης, κατά το άρθρο 914 του ΑΚ, που ορίζει ότι όποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει. Δεν ενδιαφέρει αν η πλάνη που δημιουργήθηκε συνεπεία της απάτης είναι συγγνωστή ή μη, ουσιώδης ή επουσιώδης, καθώς και αν αναφέρεται αποκλειστικά στα παραγωγικά της βούλησης αίτια, αρκεί αυτή να υφίσταται κατά το χρόνο της δήλωσης της βούλησης του απατηθέντος. Ειδικότερα απάτη, κατά την έννοια του άρθρου 147 ΑΚ αποτελεί κάθε συμπεριφορά από πρόθεση, που τείνει να παράγει, ενισχύσει ή διατηρήσει πεπλανημένη αντίληψη ή εντύπωση, με σκοπό να οδηγηθεί κάποιος σε δήλωση βούλησης, συνίσταται δε η απατηλή συμπεριφορά, είτε σε παράσταση ανύπαρκτων γεγονότων ως υπαρκτών, κατά παράβαση του καθήκοντος αληθείας, είτε στην απόκρυψη ή αποσιώπηση ή ατελή ανακοίνωση υπαρκτών γεγονότων, των οποίων η αποκάλυψη σ' αυτόν, που τα αγνοούσε, επιβαλλόταν από το καθήκον διαφώτισης του με βάση την καλή πίστη ή την υπάρχουσα ιδιαίτερη σχέση μεταξύ αυτού και εκείνου, προς τον οποίο απηύθυνε τη δήλωση του, η συμπεριφορά δε αυτή αποσκοπεί στην πρόκληση δήλωσης βουλήσεως του απατηθέντος, η οποία προκλήθηκε πράγματι από την απάτη (ΑΠ 1756/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ). Ως λόγος μεν η απάτη, που καθιστά ελαττωματική τη βούληση, αποκτά σημασία, μόνο στο πλαίσιο της δικαιοπραξίας, αφού αποτελεί αρνητική προϋπόθεση του κύρους της, και θεμελιώνει, ανάλογα προς το εάν ο απατηθείς επιδιώκει την ακύρωση της δικαιοπραξίας ή την αποδέχεται παρά το ελάττωμά της, παράλληλες αξιώσεις αντίστοιχα αποζημίωσης από αδικοπραξία, για αρνητικό διαφέρον στην πρώτη, που μπορεί να περιλαμβάνει και περαιτέρω θετική ζημία σαν αποτέλεσμα της κατάρτισης της απατηλής δικαιοπραξίας και για θετικό διαφέρον στη δεύτερη. Ως αδικοπρακτική δε συμπεριφορά δόλια και αντικείμενη στα χρηστά ήθη, σε συνδυασμό και με τις διατάξεις των άρθρων 197, 198, 147, 148, 281, 288 και 919 του ΑΚ, ιδρύει αυτοτελή και πρωτογενή υποχρέωση αποζημίωσης, εφόσον συντρέχουν και οι λοιποί όροι αυτής, δηλαδή η ζημία, και ο αιτιώδης σύνδεσμος της με την απατηλή (δόλια) συμπεριφορά του υπαιτίου, στοιχεία που κατά τη διάταξη του άρθρ. 216 παρ. 1 εδ.α και β` ΚΠολΔ πρέπει να

εκτίθενται στο δικόγραφο της αγωγής (ΑΠ 247/2018, ΑΠ 631/2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ). Στην περίπτωση ακυρώσιμης λόγω απάτης δικαιοπραξίας, εφόσον η προκληθείσα πλάνη είναι ουσιώδης, η ακύρωση της δικαιοπραξίας είναι δυνατή τόσο βάσει των περί απάτης διατάξεων, όσο και βάσει των διατάξεων περί πλάνης, υποκείμενη κάθε φορά στους κανόνες εκάστης εξ αυτών.

10. Πότε μια δικαιοπραξία είναι ακυρώσιμη λόγω απειλής;

Βλ. ΑΚ 150 -152

11. Το δικαίωμα ακύρωσης μιας δικαιοπραξίας, τι δικαίωμα είναι; Παραγράφεται;

Είναι διαπλαστικό δικαίωμα. Αποσβεστική προθεσμία δύο ετών για την έγερση αξίωσης ακύρωσης δικαιοπραξία λόγω ουσιώδους πλάνης. Χρονική αφετηρία αυτής επί πλάνης που συνέτρεχε κατά την κατάρτιση δικαιοπραξίας ή εξακολούθησε και μετά από αυτή αντίστοιχα. Η άπρακτη πάροδος της ως άνω αποσβεστικής προθεσμίας και η παραγραφή του ως άνω δικαιώματος λαμβάνεται υπόψη αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο.

12. Απαιτείται τύπος στις δικαιοπραξίες; Ποια γενικότερη αρχή εκφράζεται στο άτυπο των δικαιοπραξιών;

Το άρθρο 158 ΑΚ ορίζει ότι "...η τήρηση τύπου για τη δικαιοπραξία απαιτείται μόνο όπου το ορίζει ο νόμος" και το άρθρο 159 του ΑΚ ορίζει ότι "Δικαιοπραξία για την οποία δεν τηρήθηκε ο τύπος που απαιτεί ο νόμος, εφόσον δεν ορίζεται το αντίθετο, είναι άκυρη". Επίσης, το άρθρο 164 του ΑΚ ορίζει ότι "...ο τύπος που ο νόμος ορίζει για τη δικαιοπραξία απαιτείται και για τις τροποποιήσεις της". Από τις ανωτέρω διατάξεις σε συνδυασμό με τη διάταξη του άρθρου 361 ΑΚ προκύπτει ότι, αν συμφωνήθηκε η τήρηση τύπου για δικαιοπραξία, για την οποία δεν απαιτείται η τήρησή του από τον νόμο, οι τροποποιήσεις της εν λόγω δικαιοπραξίας, έστω και αν μεταβάλλουν ουσιώδη όρο της αρχικής ή αν με αυτές διευρύνονται οι υποχρεώσεις των μερών, είναι έγκυρες, έστω και αν γίνουν ατύπως. Τούτο συμβαίνει, επειδή μπορεί με νεότερη συμφωνία, έστω και σιωπηρή, να τροποποιηθεί η αρχική σύμβαση, καθόσον η νεότερη συμφωνία καταργεί αυτήν περί εγγράφου τροποποίησης της αρχικής συμφωνίας (ΑΠ 776/2018, ΑΠ 1842/2013, ΑΠ 424/2011, ΑΠ 766/2003).

13. Τι είναι το προσύμφωνο;

Από τη διάταξη του άρθρου 166 ΑΚ, κατά την οποία το προσύμφωνο είναι σύμβαση, με την οποία τα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συνάψουν ορισμένη σύμβαση, προκύπτει ότι το προσύμφωνο παράγει υποχρέωση προς παροχή, συνιστάμενη στην κατάρτιση της οριστικής συμβάσεως, και αποτελεί ενοχική υποσχετική σύμβαση. Η σύναψη της σκοπούμενης οριστικής συμβάσεως επιφέρει απόσβεση της ενοχής από το προσύμφωνο. Η εκπλήρωση αυτής, καθ' ορισμένο χρονικό σημείο ή εντός ορισμένης προθεσμίας, αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της έννοιας της ενοχής. Ο χρόνος, κατά τον οποίο ή εντός του οποίου

πρέπει να καταρτισθεί η κυρία σύμβαση, είναι δυνατόν να καθορίζεται από το νόμο ή από τη δικαιοπραξία, η πρακτική δε σημασία του ζητήματος καθορισμού αυτού του χρόνου συνίσταται, μεταξύ άλλων, στο ότι έκτοτε η απαίτηση καθίσταται ληξιπρόθεσμη και αρχίζει η παραγραφή. Όσον αφορά τη συνέπεια, που τυχόν θα έχει η άπρακτη πάροδος της ορισμένης ημέρας προς σύναψη της οριστικής συμβάσεως εκ μέρους είτε του ενός, είτε αμφοτέρων των μερών του προσυμφώνου, προέχουσα σημασία έχει η σχετική βούληση των συμβαλλομένων μερών. Κατ' αρχήν, η εν λόγω προθεσμία, εφόσον δεν ορίσθηκε διαφορετικά, έχει απλώς τον χαρακτήρα προθεσμίας εκπληρώσεως της παροχής των συμβληθέντων, οπότε η άπρακτη πάροδος αυτής δεν επάγεται ανατροπή του προσυμφώνου. Και μετά την πάροδο της και μέχρι τη συμπλήρωση της παραγραφής, στην οποία υπόκειται η σχετική αξίωση, μπορεί να ζητηθεί η σύναψη της οριστικής συμβάσεως (ΑΠ 297/2016, 2356/2009, 1851/2009).

Απαιτείται να περιβληθεί τον τύπο της κύριας σύμβασης, βλ. συνδυασμό με ΑΚ 369.

14. Πώς ερμηνεύεται μια δικαιοπραξία;

Με τις διατάξεις των άρθρ. 173 και 200 ΑΚ εισάγονται γενικοί ερμηνευτικοί κανόνες, οι οποίοι αλληλοσυμπληρούμενοι εφαρμόζονται σε κάθε περίπτωση, κατά την οποία το δικαστήριο της ουσίας, κατά την αναίρετικώς ανέλεγκτη κρίση του (ΑΠ 925/2015, ΑΠ 3/2015), διαπιστώνει ότι υφίσταται κενό στη σύμβαση ή ότι γεννιέται αμφιβολία ως προς την έννοια των δηλώσεων βουλήσεως των μερών. Ειδικότερα, η πρώτη από τις διατάξεις αυτές εξαιρεί το υποκειμενικό στοιχείο της δήλωσης, δηλαδή την άποψη του δηλούντος και απαιτεί η ερμηνεία να μην προσκολλάται στις λέξεις της δήλωσης, αλλά να αναζητεί την αληθινή βούληση του δηλούντος, όπως όμως αυτή εξωτερικεύθηκε και δεν παρέμεινε ενδόμυχη, ενώ η δεύτερη εξαιρεί το αντικειμενικό στοιχείο, δηλαδή την άποψη γενικώς των συναλλασσομένων και επιβάλλει η δήλωση να ερμηνεύεται, όπως απαιτεί η καλή πίστη, για τον προσδιορισμό της οποίας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και τα συναλλακτικά ήθη. Κατά την έννοια αυτή καλή πίστη είναι η συμπεριφορά που επιβάλλεται να υπάρχει στις συναλλαγές κατά την κρίση χρηστού και εχέφρονος ανθρώπου, αντικειμενικά σκεπτόμενου, ενώ συναλλακτικά ήθη είναι οι συνηθισμένοι στις συναλλαγές τρόποι ενέργειας, που προσιδιάζουν είτε σε ορισμένες κατηγορίες συναλλαγών είτε σε ορισμένο επαγγελματικό κύκλο ή τοπική περιοχή. Στο πλαίσιο αυτό το δικαστήριο της ουσίας λαμβάνει υπόψη για τη διαμόρφωση της σχετικής κρίσης του και εκτιμά, με διαφορετική κατά περίπτωση βαρύτητα, το δικαιοπρακτικό σκοπό και τη φύση της σύμβασης, τις συνθήκες και τις εν γένει συνθήκες (τοπικές, χρονικές, γλωσσικές) υπό τις οποίες έγιναν οι δηλώσεις βουλήσεως των συμβαλλομένων, τις διαπραγματεύσεις και την προηγούμενη συμπεριφορά αυτών καθώς και τα συμφέροντα των μερών και ιδιαίτερα του μέρους που αποβλέπει να προστατεύσει ο ερμηνευόμενος κάθε φορά συμβατικός όρος (ΑΠ 1360/2017, ΑΠ 220/2016). Αυτό σημαίνει ότι οι δηλώσεις βουλήσεως πρέπει να λαμβάνονται υπόψη με την έννοια που μπορούν στη συγκεκριμένη περίπτωση να γίνουν αντιληπτές κατά τη συναλλακτική ευθύτητα και από κάθε καλόπιστο τρίτο (ΑΠ 1345/2012, 1588/2013), μέσα δε διαπίστωσης της βουλήσεως ενδέχεται κατά περίπτωση να αποτελούν και οι διαπραγματεύσεις των μερών, μαρτυρίες τρίτων ή σχετικά έγγραφα. Περαιτέρω, στους κανόνες του ουσιαστικού δικαίου, η παραβίαση των οποίων ιδρύει τον από τη διάταξη του

άρθρου 559 αρ. 1 ΚΠολΔ προβλεπόμενο λόγο, περιλαμβάνονται και οι ερμηνευτικοί κανόνες των άρθρων 173 και 200 ΑΚ. Ειδικότερα, παράβαση των ερμηνευτικών αυτών κανόνων των δικαιοπραξιών υφίσταται, όταν το δικαστήριο της ουσίας είτε προσέφυγε στους ερμηνευτικούς αυτούς κανόνες προς συμπλήρωση ή ερμηνεία της δικαιοπραξίας, μολονότι δέχθηκε, ότι η δικαιοπραξία είναι πλήρης και σαφής και δεν έχει ανάγκη συμπλήρωσης ή ερμηνείας (ΑΠ 355/2007, ΑΠ 1365/2005, ΑΠ 426/2010), κατά την ανέλεγκτη, προς αυτό, κρίση του (ΑΠ 1749/2005), είτε παρέλειψε να προσφύγει στους ίδιους ερμηνευτικούς κανόνες, καίτοι ανέλεγκτα, επίσης, διαπίστωσε την ύπαρξη κενού ή ασάφειας στις δηλώσεις βουλήσεως των δικαιοπρακτούντων, οι οποίες έχρηζαν έτσι κατάλληλης συμπλήρωσης ή ερμηνείας με εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 173 και 200 του ΑΚ (ΑΠ 416/1993, ΑΠ185/2004, ΑΠ 1503/2005). Επομένως, δεν παραβιάζονται οι ως άνω κανόνες, όταν το δικαστήριο της ουσίας διαπιστώνει στην απόφασή του, ότι η ελεγχόμενη δήλωση βουλήσεως είναι σαφής, χωρίς κενά (ΑΠ 1059/2018, ΑΠ 1164/2015, ΑΠ 115/2013).

Προσφυγή πάντως στις ερμηνευτικές διατάξεις υπάρχει, έστω και αν αυτές δεν κατονομάζονται ρητά στην απόφαση, εφόσον, από το περιεχόμενο της απόφασης προκύπτει ότι το δικαστήριο, αναζητώντας την αληθινή βούληση των συμβαλλομένων, προσέφυγε τελικά στους ερμηνευτικούς κανόνες των άρθρ. 173 και 200 ΑΚ (ΑΠ 355/2004). Η διαπίστωση, εξάλλου, από το δικαστήριο της ουσίας κενού ή ασάφειας στη δικαιοπραξία δεν είναι αναγκαίο να αναφέρεται ρητά στην απόφασή του, αλλά αρκεί να προκύπτει και έμμεσα απ' αυτή, όπως συμβαίνει όταν, παρά την έλλειψη σχετικής διαπίστωσης στην απόφαση, το δικαστήριο της ουσίας προέβη σε συμπλήρωση ή ερμηνεία της δικαιοπραξίας, γεγονός που αποκαλύπτει ακριβώς ότι το δικαστήριο αντιμετώπισε κενό ή ασάφεια στις δηλώσεις βουλήσεως των δικαιοπρακτούντων, που το ανάγκασαν να καταφύγει στη συμπλήρωση ή ανάλογα στην ερμηνεία τους (ΑΠ 3/2015, ΑΠ 1588/2013, ΑΠ 1345/2012). Ιδίως αυτό συμβαίνει όταν το δικαστήριο προβαίνει στο συσχετισμό των όρων της σύμβασης, στη λήψη στοιχείων εκτός της σύμβασης ή αντλεί επιχειρήματα από το σκοπό της (ΑΠ 84/2020, ΑΠ 557/2004, 1258/2004). Έμμεση διαπίστωση κενού ή αμφίβολης έννοιας υπάρχει, αν το δικαστήριο προβαίνει σε ερμηνεία, έστω και αν αναφέρει στην απόφασή του, ότι η δήλωση των συμβληθέντων στη σύμβαση είναι σαφής και απαλλαγμένη κενών (ΑΠ 10/2015). Παράβαση των ερμηνευτικών κανόνων των άρθρ. 173 και 200 του ΑΚ συνιστά και η εσφαλμένη εφαρμογή τους, με την έννοια της ευθείας κατ' αρχήν παράβασης των κανόνων αυτών στην περίπτωση που το σχετικό πόρισμα, στο οποίο κατέληξε το δικαστήριο ως προς την ερμηνεία ή τη συμπλήρωση της δικαιοπραξίας, δεν είναι σύμφωνο με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη (ΑΠ 832/2009, 715/2010). Μόνη, όμως, η παράλειψη της μνείας των διατάξεων των άρθρων 173 και 200 ΑΚ δεν συνιστά παραβίασή τους, αν το δικαστήριο της ουσίας έλαβε υπόψη κατά την ερμηνεία της συμβάσεως τα ερμηνευτικά κριτήρια που προβλέπονται με αυτήν. Για να είναι ορισμένος ο λόγος αναιρέσεως για παραβίαση των ερμηνευτικών κανόνων των δικαιοπραξιών των άρθρων 173 και 200 Α.Κ., πρέπει να αναγράφεται στο αναιρετήριο, μεταξύ άλλων, ότι το δικαστήριο της ουσίας, ενώ είχε διαπιστώσει ευθέως ή εμμέσως την ύπαρξη κενού ή αμφιβολίας, δεν προσέφυγε στους ερμηνευτικούς αυτούς κανόνες, αλλιώς είναι αόριστος και συνεπώς απαράδεκτος (ΑΠ 875/2017, ΑΠ 1543/2004).

15. Τι είναι η ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις;

Στο άρθρο 197 ΑΚ ορίζεται ότι "κατά τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη σύμβασης τα μέρη οφείλουν αμοιβαία να συμπεριφέρονται σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη", ενώ στην πρώτη παράγραφο του επόμενου άρθρου 198 ΑΚ προβλέπεται ότι "όποιος κατά τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη σύμβασης προξενήσει υπαίτια στον άλλο ζημία είναι υποχρεωμένος να την ανορθώσει και αν ακόμη η σύμβαση δεν καταρτίστηκε".

Από τις διατάξεις αυτές, σε συνδυασμό προς εκείνες του άρθρου 298 ΑΚ, συνάγονται τα εξής: Προϋποθέσεις της προσυμβατικής ευθύνης είναι α) ύπαρξη σταδίου διαπραγματεύσεων, το οποίο αρχίζει από τη στιγμή που θα πραγματοποιηθεί η προσέγγιση των προσώπων που ενδιαφέρονται για τη σύναψη ισχυρής μεταξύ τους σύμβασης, για τη διερεύνηση των δυνατοτήτων σύναψης και καθορισμού των όρων αυτής και λήγει είτε με την οριστική διακοπή των διαπραγματεύσεων, είτε με τη σύναψη της σύμβασης, β) συμπεριφορά αντίθετη προς την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη κατά το ανωτέρω στάδιο, γ) επέλευση ζημίας, δ) υπαιτιότητα, για την οποία αρκεί και η κατ' άρθρο 330 εδ. β' ΑΚ αμέλεια, ε) αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της υπαίτιας αντισυναλλακτικής και κακόπιστης συμπεριφοράς του ζημιώσαντος και της ζημίας. Ειδικότερα, υπό την έννοια των παραπάνω διατάξεων, συμπεριφορά των μερών σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη είναι η επιβαλλόμενη στα μέρη συναλλακτική ευθύτητα κατά την αντίληψη του έμφρονος συναλλασσομένου, η τήρηση δηλαδή από τα μέρη των τρόπων ενέργειας που γενικώς ακολουθούνται στις εντίμως διεξαγόμενες συναλλαγές, ενώ διαπραγματεύσεις είναι οι προφορικές ή έγγραφες ανταλλαγές απόψεων των ενδιαφερομένων για τη σύναψη συμβάσεως, με τις οποίες επιδιώκεται η βαθμιαία προσέγγιση των διαφορετικών αρχικών θέσεων τους σχετικά με τους όρους της υπό συζήτηση συμβάσεως μέχρι και την τελική σύμπτωσή τους ή την αδυναμία τέτοιας σύμπτωσης.

Η αδικαιολόγητη διακοπή των διαπραγματεύσεων τότε μόνο αντίκειται στις αρχές της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, όταν οι διαπραγματεύσεις είχαν ουσιαστικώς περατωθεί με συμφωνία των ενδιαφερομένων επί όλων των αφορώντων τη σύμβαση σημείων και υπολείπεται η απαιτούμενη από το νόμο ή τη συμφωνία των μερών τυπική κατάρτισή της ή όταν υπήρχαν διαβεβαιώσεις ότι θα καταρτιζόταν η σκοπούμενη σύμβαση (ΑΠ 1232/2000, ΑΠ 1678/2001, ΑΠ 554/2011).

Έτσι, η ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις έχει εφαρμογή και επί ματαιώσεως καταρτίσεως της συμβάσεως σε χρόνο, κατά τον οποίο οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των μερών έχουν τερματισθεί οριστικώς με συμφωνία τούτων επί όλων των αφορώντων τη σύμβαση σημείων και δεν υπολείπεται παρά μόνον η τυπική υπογραφή της συμβάσεως, περί της οποίας ο υπαίτιος της ματαιώσεως είχε δώσει στον αντισυμβαλλόμενο σαφείς διαβεβαιώσεις ότι θα πρέπει να θεωρείται αυτή ως βεβαία (ΑΠ 12/2006, ΑΠ 197/2007). Στην περίπτωση αυτή, ο υπαίτιος της ματαιώσεως της σύμβασης είναι υπόχρεος να αποζημιώσει τον άλλον, στον οποίο δημιούργησε την εύλογη πεποίθηση περί βεβαίας συνάψεως της σύμβασης, με συνέπεια να πιστέψει ως επικείμενη την κατάρτισή της (ΑΠ 1231/2008). Ως ζημία νοείται το καλούμενο αρνητικό της σύμβασης διαφέρον ή διαφέρον εμπιστοσύνης, δηλ. η ζημία που υπέστη ο διαπραγματευόμενος, επειδή πίστεψε στην κατάρτιση της σύμβασης και την οποία θα είχε αποφύγει, αν από την αρχή τηρούσε

αρνητική στάση και όχι το διαφέρον εκπλήρωσης της σύμβασης, αφού τα μέρη δεν είχαν νομική υποχρέωση για τη σύναψή της.

Αποκαθίσταται ιδίως η ζημία που αυτός υπέστη, διότι, πιστεύοντας δικαιολογημένα ότι επίκειται κατάρτιση της σύμβασης, υποβλήθηκε σε δαπάνες ή απέκρουσε άλλη ευκαιρία προς σύναψη παρόμοιας σύμβασης με τους αυτούς ή ευνοϊκότερους όρους.

Η ζημία δε αυτή πρέπει να βρίσκεται σε αιτιώδη σύνδεσμο προς την αθέμιτη ή την αντίθετη συμπεριφορά του άλλου προς τα χρηστά συναλλακτικά ήθη και η υπαίτια συμπεριφορά που προκάλεσε τη ζημία να εκδηλώνεται κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων (ΑΠ 1565/2000, ΑΠ 12/2006, ΑΠ 197/2007, ΑΠ 1231/2008).

16. Τι είναι αντιπροσώπευση και τι η πληρεξουσιότητα

Α. Αντιπροσώπευση είναι η Δήλωση βούλησης από κάποιον (αντιπρόσωπο) στο όνομα άλλου (αντιπροσωπευομένου) μέσα στα όρια της εξουσίας αντιπροσώπευσης και ενεργεί αμέσως υπέρ και κατά του αντιπροσωπευομένου. Το αποτέλεσμα αυτό επέρχεται είτε η δήλωση γίνει ρητά στο όνομά του αντιπροσωπευομένου είτε συνάγεται από τις περιστάσεις ότι έγινε στο ονομά του. Διακρίνεται σε «εκούσια» ή πληρεξουσιότητα, και νόμιμη, (π.χ. οι γονείς είναι νόμιμοι αντιπρόσωποι του ανήλικου).

Από το άρθρο 211 ΑΚ συνάγεται ότι για να ενεργήσει η δήλωση βουλήσεως υπέρ και κατά του αντιπροσωπευομένου, πρέπει ο αντιπρόσωπος να επιχειρήσει τη δικαιοπραξία στο όνομα εκείνου, καθιστώντας, μέχρι την κατάρτιση της δικαιοπραξίας, αντιληπτό στον τρίτο μετά του οποίου επιχειρείται η δικαιοπραξία ότι η ενέργεια από τη δικαιοπραξία θα παραχθεί, όχι για τον εαυτό του, αλλά για τον αντιπροσωπευόμενο, αδιαφόρως, αν η περί τούτου δήλωση του αντιπρόσωπου είναι ρητή ή συνάγεται από τις διαγνωστές στον τρίτο περιστάσεις. Αν δεν μπορεί να διαγνωσθεί ότι κάποιος ενεργεί στο όνομα άλλου, τότε, κατ' εφαρμογή του άρθρου 212 ΑΚ, το οποίο θεσπίζει ειδικό ερμηνευτικό κανόνα, θεωρείται αυτός ότι ενεργεί στο δικό του όνομα. Αν αυτόν ενάγει ο τρίτος, επιδιώκοντας την εκτέλεση της δικαιοπραξίας, τότε, αυτός, επιδιώκοντας την απόρριψη της αγωγής, φέρει το βάρος αποδείξεως να επικαλεσθεί και να αποδείξει τα αντίστοιχα γεγονότα, που αφορούν την ιδιότητά του, ως αντιπρόσωπου (ΑΠ 929/2004).

Β. Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 211, 216, 217, 218, 222, 223 και 361 ΑΚ συνάγεται ότι η πληρεξουσιότητα αποτελεί δικαιοπραξία, που έχει ως αποτέλεσμα την παροχή από τον αντιπροσωπευόμενο σε τρίτο, δηλαδή τον πληρεξούσιο, της εξουσίας αντιπροσώπευσής του και ότι, όταν δοθεί πληρεξουσιότητα για χρόνο αόριστο, η εξουσία αντιπροσώπευσης διατηρείται μέχρι να συμβεί κάποιο γεγονός καταλυτικό της σχέσης μεταξύ αντιπροσωπευομένου και πληρεξουσίου, όπως είναι η ανάκληση ή η παύση της πληρεξουσιότητας. Εξάλλου, από τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 218, 219, 220 και 221 του ΑΚ συνάγεται ότι το δικαίωμα ανακλήσεως της πληρεξουσιότητας είναι διαπλαστικό, αφού η άσκηση αυτού οδηγεί στην κατάργηση της εξουσίας αντιπροσωπεύσεως, την οποία έχει με την πληρεξουσιότητα ο πληρεξούσιος και ότι το δικαίωμα αυτό ασκείται με μονομερή δήλωση, που απευθύνεται είτε προς το φορέα της καταργούμενης εξουσίας, δηλαδή τον πληρεξούσιο, είτε προς τον τρίτο, τον οποίο αφορά η πράξη την οποία πρόκειται να επιχειρήσει ο πληρεξούσιος, ως και ότι επέρχεται παύση της

πληρεξουσιότητας ευθύς ως ο αποδέκτης της δηλώσεως για την ανάκληση παρέλαβε αυτήν, ανεξάρτητα από τη γνώση του περιεχομένου της. Στην περίπτωση κατά την οποία η πληρεξουσιότητα έχει χορηγηθεί με δημόσια γνωστοποίηση πρέπει η ανάκληση, για να ισχύσει έναντι όλων, να γίνει κατά τον ίδιο τρόπο, η παράλειψη δε αυτής απαλλάσσει τον αντιπροσωπευόμενο μόνο έναντι του πληρεξουσίου ή του τρίτου, προς τους οποίους απευθύνθηκε και γνωστοποιήθηκε η δήλωση της ανάκλησης. Επίσης, η δήλωση της ανάκλησης της πληρεξουσιότητας, προκειμένου να επιφέρει τα σκοπούμενα αποτελέσματα έναντι τρίτων, οι οποίοι ήταν ευθέως οι αποδέκτες της δηλώσεως για τη σύσταση της πληρεξουσιότητας ή έλαβαν απλώς γνώση της χορηγηθείσας στον πληρεξούσιο εξουσίας προς αντιπροσώπωση με χωριστή προς αυτούς ανακοίνωση, πρέπει να γίνει με σχετική αντίθετη δήλωση ή ανακοίνωση προς τους τρίτους, ενώ η παράλειψη της ενέργειας αυτής συνεπάγεται την εξακολούθηση της προστασίας του τρίτου και της δέσμευσης του αντιπροσωπευόμενου. Η δήλωση για την ανάκληση της πληρεξουσιότητας είναι κατ' αρχήν άτυπη και κατ' εξαίρεση υποβάλλεται στον τύπο του συμβολαιογραφικού εγγράφου εκείνη, που αφορά πληρεξουσιότητα, που έχει δοθεί με συμβολαιογραφικό έγγραφο, ανεξάρτητα αν αυτό επιβαλλόταν ή όχι από το νόμο. Η σύννομη ανάκληση της πληρεξουσιότητας επάγεται την παύση αυτής, στην τελευταία δε αυτή περίπτωση το κύρος των δικαιοπραξιών, που επιχειρήθηκαν μετά την παύση της πληρεξουσιότητας και η ευθύνη του αντιπροσωπευόμενου μετά από αυτήν ρυθμίζονται από τις διατάξεις των άρθρων 224 και 225 ΑΚ, που εντάσσονται λειτουργικά στη γενικότερη ρύθμιση του προβλήματος των συνεπειών της έλλειψης πληρεξουσιότητας, το οποίο ρυθμίζεται από τις διατάξεις των άρθρων 229 επ ΑΚ. Η διάθρωση της ρυθμίσεως των διατάξεων των άρθρων 224 και 225 ΑΚ στηρίζεται σε δυο βασικά κριτήρια, ήτοι στη γνώση ή την άγνοια της παύσης της πληρεξουσιότητας, είτε από μέρος του πληρεξουσίου είτε από μέρος του τρίτου, υπό την έννοια ότι, αν ο τρίτος γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την παύση της πληρεξουσιότητας, τότε αυτός δεν κρίνεται προστατευτέος και συνεπώς δεν υπάρχει κανένας λόγος για τη δέσμευση του αντιπροσωπευόμενου, και ότι, αν ο τρίτος δεν γνώριζε και δεν όφειλε να γνωρίζει την παύση της πληρεξουσιότητας, δεσμεύεται ο αντιπροσωπευόμενος, εφόσον και ο πληρεξούσιος δεν γνώριζε την παύση της πληρεξουσιότητας, όπως και ότι, αν ο πληρεξούσιος γνώριζε την παύση της πληρεξουσιότητας, όπως και ότι, αν ο πληρεξούσιος γνώριζε την παύση της πληρεξουσιότητας, ο αντιπροσωπευόμενος έχει την ευχέρεια είτε να μη επικαλεσθεί την παύση της πληρεξουσιότητας και να εκτελέσει τη σύμβαση, που συνομολόγησε με τον τρίτο ο πληρεξούσιος, ενώ αρκεί προς αυτό και η σιωπηρή έγκριση, είτε να επικαλεσθεί την παύση της πληρεξουσιότητας, οπότε δεν δεσμεύεται από τη σύμβαση. Ειδικότερα, από τις διατάξεις των άρθρων 221 και 224 του ΑΚ προκύπτει, ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, μολονότι δεν υπάρχει πληρεξουσιότητα, εν τούτοις κρίνεται άξια προστασίας η εμπιστοσύνη του τρίτου στην ύπαρξή της. Με βάση τις ανωτέρω διατάξεις και την αρχή της εμπιστοσύνης, διαπλάσθηκε η έννοια της "φαινόμενης πληρεξουσιότητας". Πρόκειται για την περίπτωση που ο αντιπροσωπευόμενος, δεν παρέσχε μεν πληρεξουσιότητα ή την είχε παράσχει μεν κατά το παρελθόν, στη συνέχεια όμως την ανακάλεσε και ούτε ανέχθηκε, ούτε γνώριζε τη συμπεριφορά του φερόμενου "αντιπροσώπου" του, όμως θα μπορούσε να την γνωρίζει και να την είχε εμποδίσει, αν επιδείκνυε την επιβαλλόμενη στις συναλλαγές επιμέλεια, ενώ από την άλλη πλευρά, ο συναλλαχθείς τρίτος δικαιούται, με βάση την καλή πίστη και τις αντιλήψεις των συναλλαγών, να πιστέψει ευλόγως, ότι στον εμφανιζόμενο ως αντιπρόσωπο, έχει

παρασχεθεί πληρεξουσιότητα. Προς τούτο όμως απαιτείται, διαρκής ή επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά του φερόμενου "αντιπροσώπου" και καλή πίστη στο πρόσωπο του συναλλαγέντος τρίτου. Ο τελευταίος δε δεν προστατεύεται, αν γνώριζε την έλλειψη της πληρεξουσιότητας ή την αγνοούσε συνεπεία αμελείας. Εφόσον συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις, καταλογίζεται στον «αντιπροσωπευόμενο», ότι με τη συμπεριφορά του δημιούργησε στους τρίτους, την εύλογη πεποίθηση για την ύπαρξη πληρεξουσιότητας και αν πρόκειται για σύμβαση, αυτή θεωρείται καταρτισθείσα, μέσω του "κατά φαινόμενο πληρεξουσίου", ο συναλλαχθείς δε τρίτος, έχει στην περίπτωση αυτή κατά του αντιπροσωπευόμενου, τις αξιώσεις που πηγάζουν από τέτοια σύμβαση (ΑΠ 558/2013 , ΑΠ 554/2013 ΝΟΜΟΣ).

17. Τι είναι παραγραφή και τι συνεπάγεται η συμπλήρωση του χρόνου της

Παραγραφή είναι ο θεσμός του δικαίου, εξαιτίας του οποίου μία αξίωση παραλύει, επειδή ο δικαιούχος της παρέλειψε να την ασκήσει εντός ορισμένου χρονικού διαστήματος που προβλέπεται στο νόμο. Με τη συμπλήρωση του χρόνου της παραγραφής η αξίωση δεν αποσβήνεται αλλά εξακολουθεί να εκδηλώνει σημεία ζωής, υπάρχουσας ως φυσική ή ατελής ενοχή. Εξάλλου, η παραγραφή δεν λαμβάνεται υπόψη αυτεπαγγέλτως αλλά μόνο κατόπιν πρότασής της από τον οφειλέτη, ο οποίος λόγω της συμπλήρωσής της μπορεί να αρνηθεί να εκπληρώσει την παροχή (άρθρ. 272 ΑΚ).

Ο θεσμός της παραγραφής είναι δημόσιας τάξης, γιατί εξυπηρετεί την ασφάλεια των συναλλαγών και τη βεβαιότητα του δικαίου, καθώς και την ανάγκη ταχύτερης εκκαθάρισης των σχετικών υποθέσεων, αποτελεί δε την από τον νόμο κύρωση στην αδράνεια του δανειστή να επιδιώξει την ικανοποίηση της αξιώσεώς του εντός ορισμένου χρονικού διαστήματος που προβλέπεται στο νόμο και γι' αυτό δεν είναι νοητή η παραγραφή της αξιώσεως, όταν αυτός έχει ενεργήσει ό,τι είναι αναγκαίο, στην συγκεκριμένη περίπτωση, ώστε να μην χρειάζεται να κάνει κάτι ιδιαίτερο (ΑΠ 148/2017, ΑΠ 361/2019, ΑΠ 1819/2012).

18. Τι είναι η παραγραφή εν επιδικία

Ο θεσμός της «εν επιδικία» παραγραφής συνιστά ειδικότερη εκδήλωση του θεσμού της παραγραφής. Η διακοπή της παραγραφής επερχόταν με την «έγερση» της αγωγής, χωρίς αυτή να επιφέρει αντίστοιχη αναστολή κατά τη διάρκεια της δίκης. Όριζε, λοιπόν, το άρθρο 261 ΑΚ, όπως ίσχυε πριν από την αντικατάστασή του με το άρθρο 101 παρ. 1 του Ν. 4139/20.3.2013, επί λέξει τα εξής (αποτελώντας μεταφορά του άρθρου 2 του Ν. ΓΧΞ`/1910): «Την παραγραφή διακόπτει η έγερση της αγωγής. Η παραγραφή που διακόπηκε με τον τρόπο αυτό αρχίζει και πάλι από την τελευταία διαδικαστική πράξη των διαδίκων ή του δικαστηρίου». Από τη διάταξη αυτή συναγόταν, ότι αν η παραγραφή διακόπτονταν με την άσκηση της αγωγής, η ίδια παραγραφή, ομοειδής και ισόχρονη με αυτήν που είχε διακοπεί, άρχιζε σε κάθε περίπτωση - και ανεξαρτήτως από το είδος αυτής ως βραχυπρόθεσμης ή συνήθους - αμέσως μετά την έγερση της αγωγής και διακόπτονταν μετά από κάθε διαδικαστική πράξη των διαδίκων ή του δικαστηρίου. Έτσι, επί αξίωσης που είχε καταστεί επίδικη, η παραγραφή στην οποία υπόκειτο, μπορούσε να συμπληρωθεί κατά τη διάρκεια της επιδικίας. Ως διαδικαστική πράξη, δε, που συνεπαγόταν, κατά την ανωτέρω διάταξη του

άρθρου 261 ΑΚ, τη διακοπή της παραγραφής, θεωρείτο κάθε πράξη των διαδίκων ή των νομίμων αντιπροσώπων και πληρεξουσίων τους ή της δικαστικής αρχής, η οποία περιείχε τα στοιχεία δικαστικής ενέργειας και ήταν αναγκαία για την έναρξη, συνέχιση ή αποπεράτωση της δίκης. Σύμφωνα με το σκοπό της ίδιας διάταξης, για να αρχίσει εκ νέου η διακοπείσα παραγραφή από την τελευταία διαδικαστική πράξη του δικαστηρίου, θα έπρεπε να είναι δυνατή η περαιτέρω προώθηση της υπόθεσης με πράξεις των διαδίκων. Τούτο, γιατί ο θεσμός της παραγραφής της αξίωσης (άρθρ. 247 επ. ΑΚ) αποτελεί τη νομοθετικά προβλεπόμενη κύρωση στην αδράνεια του δανειστή να επιδιώξει την ικανοποίηση της αξίωσής του και επομένως, δεν ήταν νοητή η παραγραφή της αξίωσης, όταν αυτός είχε ενεργήσει ό,τι ήταν αναγκαίο στη συγκεκριμένη περίπτωση, ώστε να μη χρειάζεται να επιχειρήσει κάτι ιδιαίτερο.

Ήδη, όμως, με το άρθρο 261 ΑΚ, όπως τούτο αντικαταστάθηκε με το άρθρο 101 παρ. 1 του Ν. 4139/20.3.2013, ορίζεται πλέον, ότι «Την παραγραφή διακόπτει η άσκηση της αγωγής. Η παραγραφή που διακόπηκε με τον τρόπο αυτόν αρχίζει και πάλι από την έκδοση τελεσίδικης απόφασης ή την κατ' άλλον τρόπο περάτωση της δίκης (παρ. 1). Στην περίπτωση που οι διάδικοι δεν επισπεύδουν την πρόοδο της δίκης και εφόσον δεν προβλέπεται άλλη προθεσμία για την ενέργεια διαδικαστικών πράξεων από αυτούς, η παραγραφή αρχίζει και πάλι έξι μήνες μετά την τελευταία διαδικαστική πράξη των διαδίκων ή του δικαστηρίου. Στις περιπτώσεις αυτές η παραγραφή διακόπτεται εκ νέου εφόσον κάποιος διάδικος επισπεύσει την πρόοδο της δίκης (παρ. 2). Η παρούσα διάταξη εφαρμόζεται και στις εκκρεμείς υποθέσεις εφόσον δεν έχει εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση (παρ. 3)».

Έτσι ορίστηκε πλέον νομοθετικά, καταλαμβάνοντας και τις εκκρεμείς υποθέσεις, για τις οποίες δεν έχει εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση, η άσκηση της αγωγής ως ειδικό ανασταλτικό γεγονός του χρόνου νέας παραγραφής της αξίωσης, η οποία, διαφορετικά, θα άρχιζε αμέσως μετά τη διακοπή που επέρχεται με την επίδοση της αγωγής και θα ήταν ισόχρονη, έστω και βραχυπρόθεσμη. Η ιδιότυπη αυτή αναστολή που καθιερώνεται με τη νέα ρύθμιση, εξακολουθεί από το ανωτέρω σημείο διακοπής και για όσο διαρκεί η δίκη επί της αγωγής, αποκλείοντας την παραγραφή της αξίωσης εν επιδικία μέχρι την έκδοση τελεσίδικης δικαστικής απόφασης ή τη με άλλο τρόπο περάτωση της δίκης και επαναφέροντας την παραγραφή εν επιδικία μόνον στην περίπτωση που οι διάδικοι δεν επισπεύδουν την πρόοδο της δίκης και εφόσον δεν προβλέπεται άλλη προθεσμία για την ενέργεια διαδικαστικών πράξεων από αυτούς, μπορεί, όμως, η παραγραφή να διακοπεί εκ νέου με διαδικαστικές πράξεις διαδίκου. Ως τελεσίδικη απόφαση νοείται η επερχόμενη με οποιονδήποτε τρόπο τελεσιδικία, όπως π.χ. με οριστική απόφαση που καθίσταται τελεσίδικη λόγω παρέλευσης των προθεσμιών προς άσκηση τακτικών ενδίκων μέσων, παραίτηση από το δικαίωμα άσκησής τους, αποδοχή της απόφασης, αποδοχή της αγωγής κλπ ενώ ως περάτωση της δίκης με άλλο τρόπο νοείται η κατάργηση της δίκης με δικαστικό συμβιβασμό (άρθρ. 293 ΚΠολΔ) ή με παραίτηση από το δικόγραφο ή το δικαίωμα της αγωγής (άρθρ. 294-297 ΚΠολΔ), εφαρμοζομένου, επί παραίτησης από το δικόγραφο, του άρθρου 263 ΑΚ [ΑΠ 361/2019 τνπ ΔΣΑ, ΑΠ 148/2017 ΝοΒ 2017, 1296, ΑΠ 950/2015 ΝοΒ 2016,970]. Όπως προκύπτει, λοιπόν, από τη συνδυαστική ερμηνεία των διατάξεων του (νέου) άρθρου 261 ΑΚ, η αναστολή της παραγραφής, η οποία ξεκινά από τη χρονική στιγμή της διακοπής της παραγραφής με την άσκηση της αγωγής, διαρκεί για έξι μήνες, οπότε η

παραγραφή αρχίζει εκ νέου, συνεχίζει δε για όσο χρόνο δεν επιχειρούνται από τους διαδίκους διαδικαστικές πράξεις, ώστε κατ' αποτέλεσμα, η παραγραφή να συμπληρώνεται όταν παρέλθει χρόνος ίσος με την παραγραφή προσαυξανόμενος κατά έξι μήνες, υπό την προϋπόθεση, ωστόσο, της αδράνειας των διαδίκων. Επί της τελευταίας αυτής προϋπόθεσης, όμως, ο νόμος, για την περίπτωση που οι διάδικοι δεν επισπεύδουν την πρόοδο της δίκης, προβλέπει επιπλέον, στη δεύτερη παράγραφο του νέου άρθρου 261 ΑΚ, ότι η παραγραφή αρχίζει και πάλι έξι μήνες μετά την τελευταία διαδικαστική πράξη των διαδίκων ή του δικαστηρίου «εφόσον δεν προβλέπεται άλλη προθεσμία για την ενέργεια διαδικαστικών πράξεων από αυτούς». Η συγκεκριμένη πρόβλεψη έχει ως συνέπεια, επί δικονομικών προθεσμιών που είναι μεγαλύτερες των έξι μηνών [διότι εάν είναι μικρότερες, καλύπτονται από το εξάμηνο της αναστολής], να μην υποκύπτει η επίδικη αξίωση σε παραγραφή. Τέτοια, δε, είναι και η κατ' άρθρο 518 παρ. 2 ΚΠολΔ δικονομική προθεσμία των τριών (και ήδη των δύο) ετών για την άσκηση έφεσης, από τη δημοσίευση της απόφασης που περατώνει τη δίκη, με συνέπεια η εκάστοτε επίδικη αξίωση να μην παραγράφεται όσο διαρκεί η εν λόγω προθεσμία [Κ. Μακρίδου, Η νέα διάταξη του άρθρου 261 ΑΚ (άρθρο 101 § 1 Ν. 4139/2013) για την παραγραφή εν επιδικία, ΝοΒ 2014, 17]. Τέλος, κατά τις διατάξεις των άρθρων 28 παρ. 1, 29 παρ. 1, 4 και 56 ν. 5960/1933, η τραπεζική επιταγή είναι πληρωτέα εν όψει και πρέπει να εμφανίζεται για πληρωμή μέσα σε προθεσμία - αν εκδόθηκε στην ημεδαπή - οκτώ (8) ημερών από την έκδοσή της, η οποία (έκδοση) αποτελεί την αφετηρία της οκταήμερης προθεσμίας για εμφάνιση, χωρίς, ωστόσο, να περιλαμβάνεται σε αυτήν. Σύμφωνα, δε, με το άρθρο 52 παρ. 1 ν. 5960/1933, οι από αναγωγή αγωγές του κομιστή επιταγής κατά των οπισθογράφων αυτής, κατά του εκδότη και κατά των άλλων υποχρέων από την επιταγή παραγράφονται μετά έξι μήνες από τη λήξη (κατ' ακριβολογία από την επομένη της λήξης, άρθρ. 56 ν. 5960/1933) της προθεσμίας για εμφάνιση (Μάρκου, Δίκαιο Επιταγής, έκδ. 2002, σελ. 326, ΑΠ 200/2000 τνπ ΔΣΑ, ΕφΘεσ 2721/1999 Αρμ 2001, 221, ΕφΠειρ 50/1999 ΕΕμπΔ 1999, 535), δηλαδή μετά έξι μήνες από το πέρας του οκταήμερου από την έκδοσή της, ανεξάρτητα από το πότε έλαβε χώρα η εμφάνισή της για πληρωμή (Μάρκου, ό.π, ΕφΑθ 2053/1996 ΕΕμπΔ 1996, 772).

19. Πότε διακόπτεται η παραγραφή με την έγερση αγωγής;

Την παραγραφή διακόπτει και η άσκηση της αγωγής, σύμφωνα με το άρθρο 261 ΑΚ, κατά την έννοια του οποίου, όπως ίσχυε πριν από την αντικατάστασή του με το άρθρο 101 παρ. 1 του Ν. 4139/20.3.2013, μετά την με τον τρόπο αυτό επέλευση της διακοπής, αποτελεί διακοπτικό γεγονός και κάθε μετέπειτα διαδικαστική πράξη των διαδίκων ή των νομίμων αντιπροσώπων και πληρεξουσίων τους ή της δικαστικής αρχής, που περιέχει τα στοιχεία δικαστικής ενέργειας και είναι αναγκαία για την έναρξη, συνέχιση ή αποπεράτωση της δίκης (ΑΠ 1264/2019, ΑΠ 148/2017), όπως η κλήση για προσδιορισμό δικασίμου, η έκδοση, η δημοσίευση και η κοινοποίηση οριστικής απόφασης, αναβλητικής απόφασης η άσκηση ενδίκου μέσου κλ.π. Σύμφωνα δε με τη διάταξη του άρθρου 263 ΑΚ, κάθε παραγραφή που διακόπηκε με την έγερση της αγωγής, θεωρείται σαν να μη διακόπηκε, αν ο ενάγων παραιτηθεί από την αγωγή ή η αγωγή απορριφθεί τελεσίδικα για λόγους μη ουσιαστικούς. Αν ο δικαιούχος εγείρει και πάλι την αγωγή μέσα σε έξι μήνες, η παραγραφή θεωρείται ότι έχει διακοπεί με την προηγούμενη αγωγή. Το διακοπτικό δηλαδή αποτέλεσμα της

παραγραφής που επέφεραν η έγερση της αγωγής και οι μετέπειτα της έγερσης αυτής διαδικαστικές πράξεις, αίρεται με την έκδοση της τελεσίδικης απόφασης, η οποία απορρίπτει την αγωγή για λόγους μη ουσιαστικούς, εκτός αν εγερθεί αγωγή μέσα σε έξι μήνες από την έκδοση της απόφασης, οπότε αναβιώνει η διακοπή της παραγραφής. Ως επανέγερση δε της αγωγής νοείται η άσκηση νέας αγωγής από τον ίδιο ενάγοντα ή σε περίπτωση που μεσολαβήσει νόμιμη καθολική ή ειδική διαδοχή, από τον διάδοχο του, κατά του ίδιου εναγομένου, ή σε περίπτωση που μεσολαβήσει νόμιμη καθολική ή ειδική διαδοχή κατά του διαδόχου του, που βασίζεται στην ίδια με την προηγούμενη νομική και ιστορική αιτία (ΑΠ 345/2020, ΑΠ 125/2020, ΑΠ 1102/2019). Σύμφωνα με τα παραπάνω, οι διατάξεις των άρθρων 261 και 263 ΑΚ είναι, ουσιαστικά, αλληλένδετες λειτουργικά μεταξύ τους, καθόσον η δεύτερη από αυτές αποτελεί αναγκαίο συμπλήρωμα της πρώτης, παρέχοντας στο δανειστή, που δεν αδράνησε να επιδιώξει την ικανοποίηση της αξιώσεώς του, τη δυνατότητα να επανεγείρει την αγωγή του και να διορθώσει και συμπληρώσει ελλείψεις της αρχικής αγωγής, είτε μετά την τελεσίδικη απόρριψη αυτής ως απαράδεκτης για λόγους τυπικούς (π.χ. λόγω έλλειψης κάποιας δικονομικής προϋπόθεσης), χωρίς δηλαδή να έχει υπεισέλθει το δικαστήριο στην ουσία της υπόθεσης, είτε παραιτούμενος από το δικόγραφο της πρώτης αγωγής και πριν την έκδοση απόφασης. Παρέχεται, έτσι, ένας επί πλέον λόγος διακοπής της παραγραφής ως συνέχεια των, μετά την άσκηση της αγωγής, διακοπτικών αυτής διαδικαστικών πράξεων, που ανατρέχει όμως στο χρόνο άσκησης της αρχικής αγωγής.

II. Κληρονομικό Δίκαιο

1. Ποιοι είναι οι λόγοι επαγωγής;

Η ιδιωτική βούληση – διαθήκη , και ο νόμος – εξ αδιαθέτου διαδοχή

2. Τι είναι η νόμιμη μοίρα και πώς υπολογίζεται

Κατά τις διατάξεις των άρθρων 1710, 1813, 1820, 1825 και 1828 ΑΚ δικαίωμα νόμιμης μοίρας στην κληρονομιά έχουν οι κατιόντες και οι γονείς του κληρονόμουμένου, καθώς και ο επιζών σύζυγος, οι οποίοι θα καλούνταν ως εξ αδιαθέτου κληρονόμοι, κατά το ποσοστό δε της νόμιμης μοίρας ο μεριδούχος συντρέχει ως κληρονόμος.

κατάλειψη της νόμιμης μοίρας μπορεί να γίνει και με εγκατάσταση σε δήλο πράγμα, όταν προκύπτει ότι ο διαθέτης ήθελε εγκατάσταση του μεριδούχου ως κληρονόμου, με καταλογισμό των δήλων πραγμάτων στη μερίδα του. Στην περίπτωση αυτή, κατά το μέρος που η εγκατάσταση επί δήλου πράγματος ή ποσού δεν καλύπτει τη νόμιμη μοίρα, ο μεριδούχος είναι αυτοδικαίως συγκληρονόμος στα κληρονομιαία, αποκτώντας έτσι εμπράγματο δικαίωμα κατά το ανάλογο ποσοστό σε όλα τα στοιχεία της κληρονομιάς, το οποίο ασκεί με την περί κλήρου αγωγή. Εξάλλου, κατά τις διατάξεις των άρθρων 1825, 1827, 1831 και 1833 ΑΚ, όπως ισχύουν μετά το ν. 1329/1983, **για τον υπολογισμό της νόμιμης μοίρας οποιούδήποτε μεριδούχου, η οποία συνίσταται στο μισό της εξ αδιαθέτου μερίδας**, λαμβάνεται ως βάση η κατάσταση και η αξία της κληρονομιάς κατά το χρόνο του θανάτου του κληρονομούμενου, δηλαδή όλα τα δεκτικά κληρονομικής διαδοχής περιουσιακά στοιχεία που υπάρχουν κατά το χρόνο αυτό στην κληρονομιά (πραγματική κληρονομική ομάδα), στα οποία προστίθενται και θεωρούνται ότι υπάρχουν στην κληρονομιά (πλασματική κληρονομική ομάδα), με την αξία που έχουν κατά το χρόνο της παροχής, οτιδήποτε ο κληρονομούμενος παραχώρησε, όσο ζούσε, χωρίς αντάλλαγμα, σε μεριδούχο, είτε με δωρεά είτε με άλλο τρόπο και επίσης οποιαδήποτε δωρεά που ο κληρονομούμενος έκαμε στα τελευταία δέκα χρόνια πριν από το θάνατο του, εκτός αν την επέβαλαν λόγοι ευπρεπειάς ή ηθικό καθήκον (Ολ. ΑΠ 1404/1984). Μετά τον καθορισμό της αυξημένης (πλασματικής) αυτής κληρονομικής ομάδας θα εξευρεθεί, με βάση αυτή, η νόμιμη μοίρα του μεριδούχου. Ειδικότερα για τον υπολογισμό της νόμιμης μοίρας του μεριδούχου: α) εκτιμάται η αξία όλων των αντικειμένων της κληρονομιάς κατά το χρόνο του θανάτου του κληρονομούμενου, β) αφαιρούνται από την αξία αυτή της πραγματικής ομάδας της κληρονομιάς τα χρέη της και οι δαπάνες της κηδείας του κληρονομούμενου και απογραφής της κληρονομιάς, γ) στο ποσό που απομένει μετά την αφαίρεση των παραπάνω χρεών, προστίθενται, με την αξία που είχαν κατά το χρόνο που πραγματοποιήθηκαν, οι πιο πάνω παροχές του κληρονομούμενου προς τους μεριδούχους ή τρίτους, δ) με βάση αυτή την αυξημένη (πλασματική) κληρονομική ομάδα που προσδιορίσθηκε θα εξευρεθεί η νόμιμη μοίρα του μεριδούχου, ε) από το ποσό αυτής (νόμιμης μοίρας) θα αφαιρεθεί η αξία των πραγμάτων, στα οποία τυχόν έχει εγκατασταθεί ο μεριδούχος, καθώς και η αξία της παροχής που τυχόν έχει λάβει και υπόκειται σε συνεισφορά, στ) αν προκύπτει ότι έχει καταλειφθεί σε αυτόν λιγότερο από τη νόμιμη μοίρα του θα σχηματισθεί ένα κλάσμα με αριθμητή το υπόλοιπο από την παραπάνω αφαίρεση και παρονομαστή την αξία εκείνων

των στοιχείων της πραγματικής ομάδας, από τα οποία (χωρίς αφαίρεση των παραπάνω χρεών και δαπανών) θα λάβει ο μεριδούχος το απαιτούμενο ποσοστό προς συμπλήρωση της νόμιμης μοίρας του (Ολ. ΑΠ 935/1975). Το κλάσμα αυτό ή ο δεκαδικός αριθμός που προκύπτει από τη διαίρεση του αριθμητή με τον παρονομαστή, αποτελεί το ποσοστό το οποίο πρέπει να λάβει ο μεριδούχος, πέραν εκείνων που τυχόν είχαν καταλειφθεί σε αυτόν, αυτούσιο σε κάθε αντικείμενο της πραγματικής ομάδας της κληρονομιάς, για να συμπληρωθεί η ληφθεί η νόμιμη μοίρα του. Αν στον μεριδούχο έχει καταλειφθεί συγκεκριμένο (δήλο) πράγμα, που δεν συμπληρώνει τη νόμιμη μοίρα του, πρέπει η αξία του να αφαιρεθεί και από τον παρονομαστή του παραπάνω κλάσματος, διότι, για την ανεύρεση του συμπληρώματος της νόμιμης μοίρας του έχει αφαιρεθεί η αξία του πράγματος τούτου από την αξία της νόμιμης μοίρας, διαφορετικά θα υπολογιζόταν δύο φορές η αξία του (βλ. ΑΠ 5/2019, ΑΠ 1231/2009, ΑΠ 207/2008, ΑΠ 511/1982 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).

3. Ποια είναι τα είδη διαθηκών;

Τακτικές – Έκτακτες.

Τακτικές: ιδιόγραφη, μυστική και δημόσια

4. Τι είναι η ιδιόγραφη διαθήκη;

Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 1718 και 1721 παρ. 1, 3 και 4 ΑΚ η ιδιόγραφη διαθήκη, απαιτείται πλην άλλων, να γράφεται ολόκληρη με το χέρι του διαθέτη, να χρονολογείται και υπογράφεται από αυτόν. Από τη χρονολογία πρέπει να προκύπτει η ημέρα, ο μήνας και το έτος. Ψευδής ή εσφαλμένη χρονολογία δεν επάγεται μόνη της ακυρότητα της ιδιόγραφης διαθήκης. Απλές προσθήκες σε περιθώριο ή σε υστερόγραφο υπογράφονται από το διαθέτη, διαφορετικά θεωρούνται σαν να μην έχουν γραφεί. Διαγραφές, παρεγγραφές, ξύσματα ή άλλα τέτοια εξωτερικά ελαττώματα βεβαιώνονται από το δικαστήριο που δημοσίευσε τη διαθήκη και μπορούν, κατά την κρίση του δικαστηρίου, να επιφέρουν ολική ή μερική την ακυρότητα της διαθήκης. Στην τελευταία διάταξη, ο νομοθέτης απαριθμεί ενδεικτικά ορισμένα εξωτερικά ελαττώματα της διαθήκης, όπως είναι οι διαγραφές αλλά και η απάλειψη ή μεταβολή λέξης ή αριθμού της διαθήκης. Οι διορθώσεις που γίνονται στο έγγραφο της διαθήκης από τον ίδιο το διαθέτη είναι επιτρεπτές, εφόσον όμως έχουν το χαρακτήρα εξωτερικών ελαττωμάτων παρέχεται η δυνατότητα στο δικαστήριο, μετά από ελεύθερη εκτίμηση του είδους και της σημασίας των ελαττωμάτων, να κηρύξει ολική ή μερική ακυρότητα της διαθήκης.

Τυχάνει απολύτως άκυρη αν δεν έχει γραφεί στο σύνολο της ιδιοχείρως από τον διαθέτη και δεν έχει χρονολογηθεί και υπογραφεί από τον ίδιο. Η αυτή ρύθμιση ισχύει και αν γράφηκε από τρίτο καθ υπόδειξη του διαθέτη. Την ως άνω ακυρότητα μπορεί να προβάλλει οποιοδήποτε φέρει άμεσο έννομο συμφέρον προς τούτο όπως τα καλούμενα στην εξ αδιαθέτου κληρονομική διαδοχή του διαθέτη πρόσωπα και οι κληρονόμοι αυτών. Προσβολή της διαθήκης και ως πλαστής δεν απαιτείται.

5. Τι συμβαίνει αν η ημερομηνία της ιδιόγραφης διαθήκης είναι ατελής;;

Ψευδής ή εσφαλμένη χρονολογία δεν επάγεται μόνη της ακυρότητα της ιδιόγραφης διαθήκης.

Κατά τη διάταξη του άρθρου 1721 παρ. 1 εδ. α` και β` ΑΚ "Η ιδιόγραφη διαθήκη γράφεται ολόκληρη με το χέρι του διαθέτη, χρονολογείται και υπογράφεται απ` αυτόν. Από τη χρονολογία πρέπει να προκύπτει η ημέρα, ο μήνας και το έτος". Με τη διάταξη αυτή ο νομοθέτης ρητά ρυθμίζει το θέμα, μη αρκούμενος στη χρονολογία γενικά αλλά καθορίζοντας αυτή ειδικά, απαιτώντας ότι πρέπει να προκύπτει η ημέρα, ο μήνας και το έτος. Από το συνδυασμό της ως άνω διάταξης, σκοπός της οποίας είναι η παροχή της δυνατότητας ελέγχου της δικαιοπρακτικής ικανότητας του διαθέτη κατά το χρόνο σύνταξης της διαθήκης, της αληθούς βούλησής του και των τυχόν ελαττωμάτων της, καθώς και για να μπορεί να καθοριστεί η ισχύς της ιδιόγραφης διαθήκης όταν υπάρχουν και άλλες διαθήκες ανάλογα με τη χρονολογική τους σειρά, προς εκείνη του άρθρου 1718 ίδιου Κώδικα με την οποία ορίζεται ότι "Διαθήκη για τη σύνταξη της οποίας δεν τηρήθηκαν οι διατάξεις των άρθρων 1719 έως 1757, είναι άκυρη, εφόσον ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά", συνάγεται ότι η ατελής ή ελλιπής ως προς ένα ή περισσότερα από τα αναγκαία στοιχεία της χρονολογίας ιδιόγραφης διαθήκης εξομοιώνεται προς την παντελώς ελλείπουσα και συνεπάγεται την ακυρότητα της διαθήκης, χωρίς τη συνδρομή άλλων προϋποθέσεων, εκτός εάν το στοιχείο ή τα στοιχεία που λείπουν μπορεί να αναπληρωθούν επιτρεπώς από το όλο περιεχόμενο της διαθήκης καθεαυτό ή σε συνάρτηση με άλλα εκτός αυτού στοιχεία, τα οποία χρειάζεται να αποδειχθούν και λαμβάνονται υπόψη προς αποσαφήνιση εκείνων που είτε αναφέρονται ως προς την χρονολογία είτε συνάγονται από το κείμενο της διαθήκης (Ολ. ΑΠ 7/2017, Ολ. ΑΠ 1234/1982, Ολ. ΑΠ 97/1979, ΑΠ 1051/2019, ΑΠ 1349/2014, ΑΠ 993/2012, 1811/2009, ΑΠ 107/2000).

6. Τι είναι μυστική διαθήκη;

Η διαθήκη που κατατίθεται προς φύλαξη σε συμβολαιογράφο – ΑΚ 1738

7. Πότε μια διαθήκη είναι άκυρη, ιδίως σε σχέση με τη διανοητική κατάσταση του διαθέτη;

Κατά τη διάταξη του άρθρου 1718 ΑΚ, η διαθήκη, για την οποία δεν τηρήθηκαν οι διατάξεις των άρθρων 1719 έως 1757, είναι άκυρη, εφόσον ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά, κατά δε τη διάταξη του άρθρου 1719 αριθ. 3 ΑΚ, ανίκανοι να συντάσσουν διαθήκη είναι όσοι, κατά τον χρόνο σύνταξης της διαθήκης, δεν έχουν συνείδηση των πράξεών τους ή βρίσκονται σε ψυχική ή διανοητική διαταραχή, που περιορίζει αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησής τους.

Στην αμέσως πιο πάνω διάταξη προβλέπονται δύο περιπτώσεις ανικανότητας προς σύνταξη διαθήκης, δηλαδή: α) η έλλειψη συνείδησης των πράξεων, η οποία υπάρχει όταν το πρόσωπο από αίτιο νοσηρό ή μη (όπως μέθη, ύπνωση κλπ.) δεν έχει τη δύναμη να διαγνώσει την ουσία και το περιεχόμενο της διαθήκης που συντάσσει, καθώς και την ικανότητα να συλλάβει τη σημασία των επί μέρους διατάξεων της διαθήκης, χωρίς να απαιτείται γενική και πλήρης έλλειψη συνείδησης του εξωτερικού κόσμου ή πλήρης έλλειψη της λειτουργίας του νου και β) η ψυχική ή διανοητική διαταραχή, που περιορίζει αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησης του διαθέτη. Ως ψυχική ή διανοητική διαταραχή που περιορίζει αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησης του διαθέτη, νοείται ειδικότερα κάθε διαταραχή που μειώνει σημαντικά την ικανότητα για αντικειμενικό έλεγχο της

πραγματικότητας, όταν, δηλαδή εξαιτίας της διαταραχής αυτής αποκλείεται κατά τον χρόνο σύνταξης της διαθήκης, ο ελεύθερος προσδιορισμός της βούλησης του διαθέτη με λογικούς υπολογισμούς, καθόσον ο τελευταίος κυριαρχείται από παραστάσεις, αισθήματα, ορμές ή επιρροές τρίτων. (ΑΠ 913/2019 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών «Νόμος»). Οι ασθένειες που μπορούν να οδηγήσουν στην πιο πάνω διαταραχή είναι οι γνωστές ψυχώσεις, όπως π.χ. η μανιοκατάθλιψη, η σχιζοφρένεια, οι παράνοιες, αλλά και οργανικοψυχικές παθήσεις, όπως η γεροντική άνοια, όταν από αυτήν προκαλείται μόνιμη διαταραχή της λειτουργίας του νου σε βαθμό που να αποκλείει την ύπαρξη λογικής κρίσης. Η απλή νοητική μείωση, που συχνά συνοδεύει τη γήρανση είναι φαινόμενο απολύτως φυσιολογικό και η επίκληση και απόδειξη της δεν δικαιολογεί, από μόνη της, ανικανότητα προς σύνταξη διαθήκης (ζΛΠ 280/2019, ΑΠ 237/2017 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών «Νόμος»). Η διακρίβωση πότε σε συγκεκριμένη περίπτωση αποκλείεται ο ελεύθερος προσδιορισμός της βούλησης του διαθέτη, με λογικούς υπολογισμούς, είναι έργο ιδιαίτερα λεπτό και δυσχερές ενόψει και του ότι μια εξελικτική οργανική ασθένεια του εγκεφάλου καθιστά κατά την εξέλιξή της, ανίκανο τον πάσχοντα για σύνταξη διαθήκης (ΑΠ 398/2018 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών «Νόμος»). Η ανικανότητα κρίνεται κατά τον χρόνο σύνταξης της διαθήκης, ενώ η μεταγενέστερη επέλευσή της ή η ύπαρξή της σε προγενέστερο χρόνο δεν ασκεί καμμία έννομη επιρροή. Στην περίπτωση ειδικά που ο διαθέτης πάσχει από ψυχική ή διανοητική διαταραχή, αν μεν πρόκειται για πάθηση περιοδικού ή παροδικού χαρακτήρα, απαιτείται και πάλι να αποδειχθεί η ψυχική ή διανοητική διαταραχή του διαθέτη κατά τον χρόνο σύνταξης της διαθήκης, αν όμως πρόκειται για πάθηση μη ιάσιμη ή βαριά ψυχική διαταραχή, τότε δεν είναι ανάγκη η απόδειξή της κατά τον χρόνο σύνταξης της διαθήκης, αφού τεκμαίρεται αυτή λόγω της διάρκειάς της (ΑΠ 360/2021, ΑΠ 1198/2012, ΑΠ 1420/2010, ΑΠ 1110/2008 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών «Νόμος»).

8. Πότε μια διαθήκη είναι ακυρώσιμη;

Άρθρα 1782 – 1787 ΑΚ

9. Αν λυθεί ο γάμος, ποιο είναι το κύρος της διάταξης υπέρ συζύγου;

Κατά τη διάταξη του άρθρου 1785 ΑΚ, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 24 του ν. 1329/1983, η διάταξη σε διαθήκη του κληρονομούμενου υπέρ του συζύγου του, σε περίπτωση αμφιβολίας, είναι ακυρώσιμη, αν ο μεταξύ τους γάμος είναι άκυρος ή λύθηκε όσο ζούσε ο διαθέτης, ή αν ο διαθέτης, έχοντας βάσιμο λόγο διαζυγίου, είχε ασκήσει την αγωγή διαζυγίου κατά του συζύγου του. Από τη διάταξη αυτή προκύπτει, ότι με τον καθιερούμενο ερμηνευτικό κανόνα, σύμφωνα με τον οποίο, σε περίπτωση αμφιβολίας, είναι ακυρώσιμη η διάταξη στη διαθήκη υπέρ του συζύγου, αν συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις του ως άνω άρθρου, μετατίθεται το βάρος της επίκλησης και απόδειξης στον τετιμημένο σύζυγο, για να άρει την αμφιβολία και να αποτρέψει την ακύρωση της υπέρ αυτού διάταξης, του ισχυρισμού, ότι η θέληση του διαθέτη, κατά το χρόνο σύνταξης της διαθήκης, δεν θα ήταν διαφορετική ακόμη και στην υποθετική περίπτωση, κατά την οποία θα γνώριζε την ακυρότητα του γάμου ή τη μέχρι του θανάτου του αμετάκλητη λύση του με διαζύγιο. Την άποψη αυτή ενισχύει και το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 1786 ΑΚ, αφού επί

της παρεμφερούς περίπτωσης της παράλειψης νόμιμου μεριδούχου, υφισταμένου κατά το χρόνο σύνταξης της διαθήκης, αλλ' αγνώστου στο διαθέτη, ή επιγενόμενου αυτής, η ακύρωση αποκλείεται, όταν αποδεικνύεται ότι ο διαθέτης θα προχωρούσε στη σύνταξη της διαθήκης και αν γνώριζε την πραγματική κατάσταση που υπάρχει ή επήλθε. Το κατά την ανωτέρω διάταξη δικαίωμα ακύρωσης, γεννιέται μόνο "σε περίπτωση αμφιβολίας". Εφόσον, δηλαδή, δεν διαπιστώνεται είτε αποκλειστικά με την ερμηνεία της ίδιας της διαθήκης είτε αποκλειστικά με προσφυγή σε στοιχεία που βρίσκονται έξω από αυτήν είτε με συνδυασμό ερμηνείας της διαθήκης και "εξωτερικών" στοιχείων, αντίθετη βούληση του διαθέτη. Η βούληση αυτή μπορεί να είναι "πραγματική" (λ.χ. ο διαθέτης γνώριζε την ελαττωματικότητα του γάμου) είτε "υποθετική" (λ.χ. τι θα ήθελε ο διαθέτης, αν γνώριζε την ελαττωματικότητα του γάμου ή την ύπαρξη λόγου διαζυγίου σε βάρος του τιμώμενου συζύγου). Κρίσιμος χρόνος για τη διαπίστωση της παραπάνω πραγματικής ή υποθετικής βούλησης του διαθέτη είναι ο χρόνος σύνταξης της διαθήκης, ενώ μεταγενέστερα περιστατικά (λ.χ. συμπεριφορά του διαθέτη) θα μπορούσαν να συνεκτιμηθούν για τη διαπίστωση της υποθετικής βούλησης του διαθέτη, όχι μόνο υπέρ της ισχύος της διάταξης, αλλά και κατ' αυτής. Πάντως, μόνο το γεγονός ότι ο διαθέτης δεν ανακάλεσε τη διάταξη όσο ζούσε, αν και γνώριζε τη λύση του γάμου, δεν αποδεικνύει αντίθετη βούληση του. Περαιτέρω κατ' εφαρμογή της ως άνω διάταξης του άρθρου 1785 ΑΚ, ακυρώνεται, σε αντίθεση με τη ρύθμιση της διάταξης του άρθρου 1786 ΑΚ, μόνο η διάταξη υπέρ του συζύγου, ενώ το κύρος της όλης διαθήκης θα κριθεί κατά τη διάταξη του άρθρου 181 ΑΚ. Επίσης, όπως προκύπτει από τη διάταξη του άρθρου 1787 ΑΚ δικαιούται σε ακύρωση διάταξης τελευταίας βούλησης, σε περίπτωση συνδρομής των προϋποθέσεων του άρθρου 1785 ΑΚ, μόνον ο αμέσως ωφελούμενος από την ακύρωση αυτής, όπως είναι ο υποκατάστατος, ο εξ αδιαθέτου κληρονόμος, ο εγκατάστατος σε προηγούμενη διαθήκη, ο συγκληρονόμος που δικαιούται σε προσαύξηση, ο καταπιστευματοδόχος κ.λ.π.

10. Αν εμφανιστεί μεριδούχος, ποιο είναι το κύρος διαθήκης;

Σύμφωνα με το άρθρο 1786 εδ. α' ΑΚ η διαθήκη είναι ακυρώσιμη, αν ο διαθέτης παρέλειψε το μεριδούχο που υπήρχε κατά τον θάνατο του και η ύπαρξη του κατά την σύνταξη της διαθήκης δεν του ήταν γνωστή, ή που γεννήθηκε ή, έγινε μεριδούχος μετά την σύνταξή της. Περαιτέρω, κατ' αρθρ. 1787 του ιδίου Κώδικα, την κατά το προηγούμενο άρθρο ακύρωση μπορεί να ζητήσει μόνο μεριδούχος που παραλείφθηκε. Με τις προεκτεθείσες διατάξεις θεσπίζεται ερμηνευτικός κανόνας, κατά τον οποίο, αν ο διαθέτης παρέλειψε τον μεριδούχο, που υπήρχε κατά το θάνατό του, είτε γιατί κατά τη σύνταξη της διαθήκης αγνοούσε την ύπαρξή του, είτε διότι απέκτησε την τοιαύτη ιδιότητα (του αναγκαίου κληρονόμου) μετά την σύνταξη αυτής (διαθήκης), η τελευταία λογίζεται ως γενομένη, υπό την προϋπόθεση της ανυπαρξίας του μεριδούχου και, εφόσον δεν συντρέχει η προϋπόθεση αυτή, η διαθήκη είναι ακυρώσιμη. Σε τέτοια περίπτωση τεκμαίρεται, ότι ο διαθέτης, αν γνώριζε την ύπαρξη του μεριδούχου δεν θα προέβαινε στην σύνταξη της τελευταίας βούλησής του με το περιεχόμενο αυτό. Παράλειψη δε μεριδούχου, κατά την κρατήσασα άποψη, είναι και αν κατά την σύνταξη της διαθήκης ο διαθέτης γνώριζε μεν την ύπαρξη του προσώπου, αλλά (λόγω πλάνης ως προς το δίκαιο) αγνοούσε την ιδιότητά του ως μεριδούχου. Εξ ετέρου, κατά το εδ. β' του άνω άρθρου, η ακύρωση της διαθήκης αποκλείεται, όταν ο υπέρ του

κύρους της διαθήκης μαχόμενος (επικαλεσθεί και) αποδείξει, ότι ο διαθέτης θα προχωρούσε στην σύνταξη της διαθήκης και αν γνώριζε την πραγματική κατάσταση που υπήρχε ή επήλθε. Άρα, εδώ το καθοριστικό και αποδεικτέο είναι ότι ο διαθέτης θα προέβαινε στην σύνταξη της ίδιας διαθήκης και αν ακόμη (κατά την σύνταξη) γνώριζε την ύπαρξη του παραληφθέντος μεριδούχου ή έστω και αν τελούσε υπόψιν του ότι θα γινόταν μετά μεριδούχος του (ΑΠ 278/2019 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).

11. Τι είναι η εγκατάσταση επί δήλου; Ποια η διαφορά από την κληροδοσία;

Από τη διάταξη του άρθρου 1714 ΑΚ προκύπτει ότι η με τη διαθήκη σύσταση της κληροδοσίας έχει την έννοια, ότι ο διαθέτης αφήνει σε κάποιον ορισμένο αντικείμενο της κληρονομιαίας περιουσίας του, χωρίς ωστόσο να τον θέλει καθολικό διάδοχο. Ειδικότερα, αντικείμενο της κληροδοσίας είναι δυνατό να είναι κάθε περιουσιακή ωφέλεια χωρίς αντάλλαγμα ή και με αντάλλαγμα και γενικότερα κάθε παροχή αποτιμητή σε χρήμα ή και μη αποτιμητή.

Το κριτήριο διάκρισης ανάμεσα στον εγκατάστατο σε δήλο πράγμα κληρονόμο και στον κληροδόχο είναι το περιεχόμενο της βούλησης του διαθέτη και συγκεκριμένα αν ο τελευταίος ήθελε τον τιμώμενο καθολικό ή ειδικό διάδοχο του. Σε αμφισβητούμενες περιπτώσεις, ισχύει ο ερμηνευτικός κανόνας του άρθρου 1800 ΑΚ, κατά τον οποίο, αν ο διαθέτης άφησε στον τιμώμενο ολόκληρη την περιουσία του ή ποσοστό αυτής, ο τιμώμενος θεωρείται ότι έχει εγκατασταθεί ως κληρονόμος, ακόμη και αν δεν ονομάστηκε κληρονόμος ενώ αν έχουν αφεθεί μόνο ειδικά αντικείμενα στον τιμώμενο, σε περίπτωση αμφιβολίας, θεωρείται κληροδόχος, ακόμη και αν ονομάστηκε κληρονόμος. Σημαντικό ερμηνευτικό κριτήριο της διάκρισης ανάμεσα στον εγκατάστατο σε δήλο και στον κληροδόχο είναι η σπουδαιότητα που έχει το ειδικό αντικείμενο σε σύγκριση με τα άλλα στοιχεία της κληρονομίας. Αν πρόκειται για το πιο αξιόλογο περιουσιακό στοιχείο του διαθέτη, μάλλον θα συναγεται βούληση εγκατάστασης κληρονόμου (ΑΠ 144/2012 ΤΝΠ Νόμος). Ακόμη, διαγνωστικά στοιχεία της ιδιότητας του κληρονόμου είναι ότι ο διαθέτης ήθελε τον τιμημένο καθολικό διάδοχό του, δηλαδή και ως προς τα χρέη είτε σε ολόκληρη την περιουσία του, είτε σε μέρος αυτής και ότι ήθελε ο τιμημένος να λάβει αμέσως και απευθείας από την κληρονομία μόνος του το καταλειπόμενο ειδικό στοιχείο, χωρίς τη μεσολάβηση άλλου βεβαρημένου (ΕΦΑΘ 3285/2000 ΑρχΝ 2000, 650). Ιδιότητα κληρονόμου είναι δυνατόν να γίνει δεκτή και εκ του ότι ο διαθέτης δεν αποκαλεί απλώς «κληρονόμο» τον επί δήλου τιμημένο, αλλά επιπρόσθετα κάνει χρήση του νομικού όρου της «εγκαταστάσεως», δηλαδή «εγκαθιστά αυτόν κληρονόμο επί του τάδε πράγματος». Στην περίπτωση αυτή δύσκολα μπορεί να γίνει δεκτό ότι ο διαθέτης με αυτήν την έκφραση απέβλεψε στη σύσταση κληροδοσίας (βλ. Μπαλή, Κληρονομικό δίκαιο, παρ. 96, σελ. 138-139).

12. Τι γίνεται όταν ο διαθέτης εγκαθιστά κάποιον ως κληρονόμο σε μέρος της περιουσίας

Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζονται οι περί εγκαταστάσεως ποσοστού διατάξεις του ΑΚ, μεταξύ των οποίων είναι και οι διατάξεις των άρθρων 1801 και 1802 του ΑΚ (ΕΦΑΘ 3285/2000 ΑρχΝ 2000, 650 και εκεί περαιτέρω παραπομπές). Περαιτέρω, η διάταξη του

άρθρου 1801 του ΑΚ ορίζει ότι «Αν έχει εγκατασταθεί ένας μόνο κληρονόμος και έχει περιοριστεί σε ποσοστό της κληρονομίας, ως προς το υπόλοιπο μέρος επέρχεται η εξ αδιαθέτου διαδοχή. Το ίδιο ισχύει και όταν έχουν εγκατασταθεί περισσότεροι κληρονόμοι, καθένας από τους οποίους έχει περιοριστεί σε ποσοστό και τα ποσοστά δεν εξαντλούν τον κλήρο». Η ως άνω διάταξη (άρθρ. 1801 ΑΚ) είναι ο σημαντικότερος από τους κανόνες των ΑΚ 1801-1806. Το ζήτημα που ρυθμίζεται με τη διάταξη αυτή αποτελεί την κυριότερη περίπτωση εφαρμογής της αρχής που καθιερώνει η διάταξη του άρθρου 1710 § 2 του ΑΚ, ότι δηλαδή είναι δυνατό να κληρονομηθεί κάποιος εν μέρει από διαθήκη και εν μέρει εξ αδιαθέτου. Προϋποθέσεις εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 1801 ΑΚ είναι οι εξής: 1) εγκατάσταση σε ποσοστό της κληρονομίας, 2) μη εξάντληση του κλήρου και 3) ανυπαρξία αντίθετης βούλησης του διαθέτη. Πιο συγκεκριμένα για την εφαρμογή της ως άνω διάταξης απαιτείται καταρχήν ο διαθέτης να εγκατέστησε είτε έναν μόνο κληρονόμο σε ποσοστό της κληρονομίας, είτε, με μία ή περισσότερες διαθήκες, περισσότερους κληρονόμους σε ποσοστό της κληρονομίας. Η εγκατάσταση αυτή μπορεί βέβαια να γίνει και με εγκατάσταση σε δήλα πράγματα (που δεν εξαντλούν τον κλήρο), όταν, κατά τη βούληση του διαθέτη (ΑΚ 1800 § 2), οι εγκατάστατοι σε δήλα είναι κληρονόμοι και όχι κληροδόχοι. Ακολούθως, με την παραπάνω εγκατάσταση των περισσότερων κληρονόμων σε ποσοστά της κληρονομίας (ή σε δήλα πράγματα) θα πρέπει να μην εξαντλείται ο κλήρος (ΠΠρΘεσ 28050/2010 ΤΝΠ Νόμος). Στην περίπτωση αυτή εάν προκύπτει ότι ο διαθέτης απέβλεψε στα τιμώμενα με τη διαθήκη πρόσωπα ως τους μόνους κληρονόμους του, τότε το απομένον μέρος του κλήρου διανέμεται σ' αυτούς κατ' επαύξηση μεταξύ τους κατά το λόγο της μερίδας τους, δηλαδή του αντιστοιχούντος κατ' αξία στα δήλα ποσοστού, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 1802 ΑΚ. Αν όμως προκύπτει από τη διαθήκη ότι ο διαθέτης έκανε τη μνεία των δήλων περιοριστικά τότε το εναπομείναν μέρος της περιουσίας περιέρχεται στους εξ αδιαθέτου κληρονόμους, κατ' εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 1801 παρ. 2 ΑΚ (Εφαθ3285/2000 ό.π. βλ. και Μπαλή, Κληρονομικό Δίκαιο παρ. 97). Σχετικώς δημιουργήθηκε αμφισβήτηση, αν για την εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 1801 ΑΚ απαιτείται προσθέτως να συναχθεί και βούληση του διαθέτη για περιορισμό των εγκαταστάτων στα ποσοστά που τους έχουν καταλειφθεί ή, ακόμη, βούληση του διαθέτη για επέλευση ως προς το υπόλοιπο μέρος της κληρονομίας του της εξ αδιαθέτου διαδοχής. Σύμφωνα με μια άποψη, αν δεν συναχθεί μια τέτοια βούληση, εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 1802 ΑΚ και, αντί να επέλθει η εξ αδιαθέτου διαδοχή, επέρχεται ανάλογη αύξηση των ποσοστών των εγκαταστάτων. Η παραπάνω άποψη ανάγει τη ratio της ρύθμισης της 1801 ΑΚ (ο νομοθέτης θεωρεί φυσική και ανταποκρινόμενη στη βούληση του διαθέτη την επέλευση της εξ αδιαθέτου διαδοχής ως προς το αδιάθετο μέρος της κληρονομίας) σε προϋπόθεση εφαρμογής της. Η εξ αδιαθέτου διαδοχή επέρχεται δυνάμει της αναγκαστικού δικαίου διατάξεως του άρθρου 1710 § 2 του ΑΚ όχι όταν (και επειδή) υπάρχει σχετική βούληση του διαθέτη, αλλά όταν δεν υπάρχει αντίθετη βούλησή του. Συνεπώς, από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 1801 και 1802 ΑΚ προκύπτει, κατά την άποψη, την οποία υιοθετεί και το παρόν Δικαστήριο ως ορθότερη, ότι, αν ο διαθέτης δεν όρισε διαφορετικά ή δεν προκύπτει κάτι άλλο από τη διάταξη τελευταίας βουλήσεώς του (διαθήκη), τότε εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 1801 ΑΚ, δηλαδή χωρεί η εξ αδιαθέτου διαδοχή. Αν, αντιθέτως, προκύπτει ότι ο διαθέτης θέλησε τους εγκατάστατους ως μόνους κληρονόμους του, τότε αντί για της διάταξης του

άρθρου 1801 ΑΚ εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 1802 ΑΚ, δηλαδή οι εγκατάστατοι παίρνουν, κατ' ανάλογη προσαύξηση, και το υπόλοιπο μέρος της κληρονομίας.

Με βάση την ορθότερη αυτή άποψη, ο κανόνας του άρθρου 1801 είναι συμπληρωματικός της βούλησης του διαθέτη και όχι απλώς ερμηνευτικός. Η ουσιαστική διαφορά μεταξύ των ως άνω δύο απόψεων εντοπίζεται στην κατανομή του υποκειμενικού και αντικειμενικού βάρους αποδείξεως του περιεχομένου της βούλησης του διαθέτη. Ο επικαλούμενος την εφαρμογή της διατάξεως του άρθρου 1801 ΑΚ βαρύνεται να αποδείξει μόνον την εγκατάσταση ενός ή περισσότερων κληρονόμων σε ποσοστά που δεν εξαντλούν τον κλήρο. Ο μαχόμενος κατά της εφαρμογής του άρθρου 1801 ΑΚ βαρύνεται να αποδείξει ότι ο διαθέτης θέλησε τους εγκαταστάτους ως μόνους κληρονόμους του, οπότε εφαρμόζεται το άρθρο 1802 ΑΚ (ΠΠρΘεσ 28050/2012 ΤΝΠ Νόμος πρβ. και ΑΠ 2306/2009, ΑΠ 711/2003, ΑΠ 1146/2002 ΤΝΠ για εφαρμογή κατ' αρχήν της εξ αδιαθέτου διαδοχής σε περίπτωση μη εξάντλησης του κλήρου, βλ. και Φίλιο, σε ΕρμΑΚ υπό αρθ. 1801 αρ. 7, Κορνηλάκη σε Γεωργιάδη-Σταθόπουλο ΑΚ, τ. ΙΧ, Κληρονομικό Δίκαιο, υπό άρθρο 1801 αριθ. 1-13, Παπαντωνίου, Κληρονομικό Δίκαιο παρ. 56 IV, Απ. Γεωργιάδη, Κληρονομικό Δίκαιο, παρ. 22 αριθ. 19-21, Ψούνη, Κληρονομικό Δίκαιο, σ. 107-109, Κοτζάμπαση σε ΣΕΑΚ υπό άρθρο 1801 αρ. 6, αντ. ΑΠ 766/2013, ΠΠρΑθ 2184/2010, Μπαλής, Κληρονομικό Δίκαιο παρ. 99).

13. Μια διαθήκη μπορεί να είναι αντικείμενο ερμηνείας;

Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 173 και 1781 ΑΚ συνάγεται ότι, κατά την ερμηνεία των διαθηκών (επί της οποίας δεν έχουν εφαρμογή τα κριτήρια του άρθρου 200 ΑΚ) αναζητείται, χωρίς προσήλωση στις λέξεις, η αληθινή βούληση του διαθέτη, κατά την υποκειμενική τούτου άποψη και όχι κατά την αντικειμενική έννοια, από την οποία θα την αντιλαμβάνονταν οι τρίτοι κατά τη συναλλακτική καλή πίστη, πλην έδαφος για τέτοια ερμηνεία παρέχεται, μόνο αν είναι ασαφές το έγγραφο της διαθήκης, οπότε μπορούν να ληφθούν υπόψη και στοιχεία εκτός αυτής κείμενα, όχι δε και όταν, κατά την κρίση του δικαστηρίου της ουσίας, από το περιεχόμενο της διαθήκης, και μόνο, και χωρίς τίποτε άλλο προκύπτει με σαφήνεια αυτό που ο διαθέτης θέλησε. Συ- νεπώς προσφυγή σε ερμηνεία της διαθήκης συγχωρείται μόνο, εάν το δικαστήριο της ουσίας διαπιστώσει, έστω και εμμέσως, κενό ή ασάφεια στο περιεχόμενο της διαθήκης (ΑΠ 97/2019, ΑΠ 512/2018 ΤΝΠ Νόμος). Σε περίπτωση δε ερμηνείας της διαθήκης πρέπει να ληφθούν υπόψη η εποχή που συντάχθηκε αυτή, το κοινωνικό περιβάλλον του διαθέτη, οι προσωπικές συνήθειές του, η πνευματική και κοινωνική του ανάπτυξη, η παιδεία του κ.λπ., ενώ συγχωρείται η αναζήτηση ακόμη και της εικαζόμενης βούλησής του. Η αναζητούμενη, με την ερμηνεία, αληθινή βούληση του δια- θέτη θα πρέπει να βρίσκει κάποιον, έστω και έμμεσο, στήριγμα στο ίδιο το κείμενο της διαθήκης, γιατί αλλιώς θα παραβιάζονταν οι διατάξεις για τον τύπο των διαθηκών, ενώ θα υπήρχε πάντοτε ο κίνδυνος να αλλοιωθεί πλήρως η βούληση του διαθέτη με τη βοήθεια ψευδομαρτύρων. Με την παραπάνω προϋπόθεση, επιτρέπεται κατά την αναζήτηση της αληθινής βούλησης του διαθέτη η προσφυγή και σε όλα τα προσιτά γεγονότα ή στοιχεία που βρίσκονται έξω από τη διαθήκη, λ.χ. έγγραφα, συνομιλίες ή άλλες εκδηλώσεις του διαθέτη, οι σχέσεις του με ορισμένα πρόσωπα κλπ, χωρίς να χρειάζεται να αναφέρονται, έστω και υπαινικτικά, στο κείμενο της διαθήκης (ΑΠ 144/2012 ό.π., ΕφΠατρ 225/2018 ΤΝΠ Νόμος).

14. Τι είναι το κληρονομικό καταπίστευμα;

Σύμφωνα με το άρθρο 1923 παρ. 1 ΑΚ, ο διαθέτης μπορεί να υποχρεώσει τον κληρονόμο να παραδώσει, έπειτα από ορισμένο γεγονός ή χρονικό σημείο, την κληρονομιά που απέκτησε ή ποσοστό της σε άλλον (καταπιστευματοδόχο). Για τη σύσταση του καταπιστεύματος, όπως προκύπτει από την παραπάνω διάταξη, δεν είναι ανάγκη να γίνει χρήση πανηγυρικών φράσεων, ούτε καν της λέξης "καταπίστευμα". Αυτό μπορεί να γίνει και με έμμεση δήλωση του διαθέτη, αρκεί, πάντως, να προκύπτει από τη διαθήκη η θέληση του διαθέτη, να γίνει κάποιος κληρονόμος μόνο για ορισμένο διάστημα (TRACTUS TEMPORIS) και μετέπειτα κληρονόμος αυτού να γίνει άλλος. Ο καταπιστευματοδόχος είναι κληρονόμος υπό αναβλητική αίρεση ή προθεσμία, που πληρώνεται με το θάνατο του διαθέτη και στην οποία αντιστοιχεί διαλυτική αίρεση ή προθεσμία της εγκατάστασης του αρχικού άμεσου κληρονόμου. Είναι ζήτημα ερμηνείας της διαθήκης κάθε φορά πότε, από τον τρόπο διατύπωσης της τελευταίας βούλησης, ενυπάρχει σε αυτή σύσταση καθολικού καταπιστεύματος και ποιο είναι το πρόσωπο του καταπιστευματοδόχου. Περαιτέρω από τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 173 και 1781 επ. ΑΚ, προκύπτει ότι κατά την ερμηνεία των διαθηκών αναζητείται μόνο η αληθινή βούληση του διαθέτη, σκοπούμενη από άποψη υποκειμενική και όχι αντικειμενική, υπό την οποία θα την αντιλαμβάνονται οι τρίτοι, κατά τη συναλλακτική καλή πίστη, χωρίς προσήλωση στις λέξεις, ενώ δεν έχουν εφαρμογή τα κριτήρια του άρθρου 200 ΑΚ, αφού αυτά αναφέρονται όχι σε μονομερείς δικαιοπραξίες, αλλά σε συμβάσεις.

15. Είναι έγκυρες οι διαθέσεις της κληρονομιάς από τον καταπιστευματοδόχο;

Κατά το άρθρο 1937 παρ. 2 του ΑΚ, διάθεση των αντικειμένων της κληρονομιάς, αν ο διαθέτης δεν όρισε διαφορετικά, συγχωρείται μόνον όταν επιβάλλεται από τους κανόνες της τακτικής διαχείρισεως ή έδωσε τη συναίνεση του ο καταπιστευματοδόχος ή στην περίπτωση του άρθρου 1939 Α.Κ. Κάθε άλλη διάθεση αποβαίνει άκυρη μόλις γίνει η επαγωγή στον καταπιστευματοδόχο. Από τις παραπάνω διατάξεις, σε συνδυασμό με εκείνη του άρθρου 818 Κ.Πολ.Δ., και ιδίως από τη διατύπωση του άρθρου 1937 παρ. 2 Α.Κ. "αν ο διαθέτης δεν όρισε διαφορετικά", συνάγεται σαφώς ότι κάθε διάθεση αντικειμένου της κληρονομιάς, στην οποία προέβη ο βεβαρημένος χωρίς τη συνδρομή των παραπάνω προϋποθέσεων του άρθρου 1937 παρ. 2 Α.Κ. και, χωρίς, στην περίπτωση της διάθεσης που είναι επιβεβλημένη από τους κανόνες της τακτικής διαχείρισης, την άδεια του Δικαστηρίου του άρθρου 818 ΚΠολΔ, είναι άκυρη, η δε ακυρότητα είναι επιγενόμενη, δηλαδή αποβαίνει άκυρη με την επαγωγή του καταπιστεύματος, και είναι σχετική υπέρ του καταπιστευματοδόχου, προς το συμφέρον του οποίου έχουν ταχθεί οι όροι (ΑΠ 2242/2014, ΕΑ 1430/2007, ΕΠατρ 1061/2004 ΝΟΜΟΣ).

16. Τι είναι «καταπίστευμα του περιλιμπανομένου;

Κατά το άρθρο 1939 καταπίστευμα του υπολοίπου (περιλιμπανομένου) υπάρχει όταν ο διαθέτης εγκαθιστά τον καταπιστευματοδόχο σε ό,τι απομένει ή βρεθεί στην κληρονομιά κατά το χρόνο επαγωγής σ' αυτόν του καταπιστεύματος, και όταν ο διαθέτης επιτρέπει ρητώς με τη διαθήκη του την ελεύθερη και απεριόριστη διαχείριση της κληρονομιάς στο βεβαρυσμένο, οπότε ο τελευταίος έχει δικαίωμα να προβεί σε κάθε διάθεση των κληρονομιών αντικειμένων με πράξη επαχθή ή χαριστική. Από τις διατάξεις αυτές (1923 και 1939 ΑΚ) προκύπτει ότι με το καταπίστευμα ο διαθέτης αποβλέπει στην περιέλευση της κληρονομιάς ή ποσοστού αυτής από ορισμένο γεγονός ή χρονικό σημείο στον καταπιστευματοδόχο με περιορισμό της εξουσίας του βεβαρημένου να διαθέσει το κληρονομιώο αντικείμενο. Με τη δεύτερη διάταξη προβλέπεται το καταπίστευμα του υπολοίπου, στο οποίο ο βεβαρημένος έχει την εξουσία να διαθέσει το κληρονομιώο, ακόμη και με χαριστικές πράξεις, όχι όμως με διάταξη τελευταίας βουλήσεως, ή άσκηση όμως του δικαιώματος του υπόκειται στον περιορισμό του άρθρου 281 ΑΚ (ΑΠ492/2014, ΑΠΟΛ1451/1998. ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1747/1990 ΕλλΔνη 33, 540, ΕΑ4512/2010 ΝΟΜΟΣ, ΕΑ 2210/2004 ΕλλΔνη 47,264). Ενώ, όπως προκύπτει από τις διατάξεις των άρθρων 1967 επ. και 1984 § 1 ΑΚ στην περίπτωση που ο κληρονομούμενος (διαθέτης) κληροδοτεί αντικείμενο, το οποίο δεν του ανήκει ή εν μέρει ανήκει σε αυτόν η κληροδοσία είναι ισχυρή μόνο ως προς την προσπόριση του αντικειμένου που ανήκει στο διαθέτη ή της μερίδας αυτού (βλ. Παπανικολάου, στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, άρθρο 1967 αρ. 3-4, άρθρο 1984, αρ. 6, ΕφΑΘ 6364/1999 ΝΟΜΟΣ).

17. Πόσες είναι οι τάξεις της εξ αδιαθέτου διαδοχής;

Είναι 6 – βλ 1813 ΑΚ επ.

Περαιτέρω, κατά τη διάταξη του άρθρου 1813 ΑΚ, ως κληρονόμοι εξ αδιαθέτου στην πρώτη τάξη καλούνται οι κατιόντες του κληρονομούμενου. Ο πλησιέστερος από αυτούς αποκλείει τον απώτερο της ίδιας ρίζας. Στη θέση του κατιόντος που δεν ζει κατά την επαγωγή, υπεισέρχονται οι κατιόντες που μέσω αυτού συνδέονται με συγγένεια με τον κληρονομούμενο (διαδοχή κατά ρίζες). Τα τέκνα κληρονομούν κατ' ισομοιρία.

Κατ' άρθρο 1814 ΑΚ, στη δεύτερη τάξη καλούνται μαζί οι γονείς του κληρονομούμενου, οι αδελφοί, καθώς και τέκνα και εγγονοί αδελφών που έχουν πεθάνει πριν από αυτόν. Οι γονείς και αδελφοί κληρονομούν κατ' ισομοιρία και τα τέκνα ή οι εγγονοί αδελφών που έχουν πεθάνει πριν από τον κληρονομούμενο κατά ρίζες. Τα τέκνα αδελφού του κληρονομούμενου που έχει πεθάνει πριν από αυτόν, αποκλείουν τους εγγονούς της ίδιας ρίζας. Κατά το άρθρο 1816 ΑΚ, στην τρίτη τάξη καλούνται οι παππούδες και οι γιαγιάδες και από τους κατιόντες τους, τα τέκνα και οι εγγονοί. Αν κατά την επαγωγή ζουν οι παππούδες και οι γιαγιάδες και των δύο γραμμών κληρονομούν μόνον αυτούς κατ' ισομοιρία. Αν κατά την επαγωγή, δεν ζει ο παππούς ή η γιαγιά από την πατρική ή μητρική γραμμή, στη θέση εκείνου που έχει πεθάνει υπεισέρχονται τα τέκνα και οι έγγονοι του. Αν δεν υπάρχουν τέκνα και έγγονοι, η μερίδα αυτού που έχει πεθάνει, περιέρχεται στον παππού ή τη γιαγιά της ίδιας γραμμής και, εάν δεν υπάρχει, στα τέκνα και τους εγγονούς του. Αν κατά την επαγωγή δεν ζουν ο παππούς και η γιαγιά, είτε από την πατρική είτε από τη μητρική γραμμή και δεν υπάρχουν τέκνα και έγγονοι αυτών που έχουν πεθάνει, κληρονομούν μόνον

ο παππούς ή η γιαγιά ή τα τέκνα και οι έγγονοι τους από την άλλη γραμμή. Τα τέκνα κληρονομούν κατ' ισομοιρία και αποκλείουν τους εγγονούς της ίδιας ρίζας. Οι έγγονοι κληρονομούν κατά ρίζες.

Τέλος, κατά τη διάταξη του άρθρου 1819 ΑΚ, δεν καλείται στην κληρονομιά συγγενής, εφόσον υπάρχει άλλος συγγενής προηγούμενης τάξης που καλείται ως κληρονόμος.

Από τις παραπάνω διατάξεις συνάγεται ότι στην πρώτη τάξη της εξ αδιαθέτου διαδοχής, καλούνται ως κληρονόμοι, οι κατιόντες του κληρονομουμένου.

Στη δεύτερη τάξη της εξ αδιαθέτου διαδοχής, καλούνται ως κληρονόμοι, αφενός μεν οι γονείς του κληρονομουμένου, αφετέρου δε οι αδελφοί του, τα τέκνα των αδελφών του (ανίψια του κληρονομουμένου) καθώς και τα εγγόνια των αδελφών του (μικρανίψια) του κληρονομουμένου. Στην τρίτη τάξη της εξ αδιαθέτου διαδοχής, καλούνται ως κληρονόμοι, οι παππούδες και γιαγιάδες του κληρονομουμένου και από τους κατιόντες τους μόνο τα τέκνα τους (θείοι του κληρονομουμένου) και τα εγγόνια τους (πρώτα ξαδέλφια). Περαιτέρω κατιόντες των παππούδων και γιαγιάδων (λ.χ. τέκνα των πρώτων εξαδέλφων) δεν καλούνται ως κληρονόμοι σε καμμία τάξη. Οι καλούμενοι ως κληρονόμοι στη τρίτη τάξη διαχωρίζονται από το νόμο σε δύο ομάδες. Εκείνη που περιλαμβάνει τους γονείς του πατέρα του κληρονομουμένου καθώς και τους καταγόμενους από αυτούς θείους και πρώτα ξαδέλφια του. Αυτοί αποτελούν τους κληρονόμους της πατρικής γραμμής. Αντίστοιχα, οι γονείς της μητέρας του κληρονομουμένου μαζί με τους καταγόμενους από αυτή θείους και πρώτα ξαδέλφια αποτελούν τη μητρική γραμμή (ΑΠ 707/2015).

Συνάγεται ευχερώς, λοιπόν, ότι αν πρόκειται για εξ αίματος συγγενείς εκ πλαγίου, ο Αστικός Κώδικας περιορίζει τους καλούμενους ως εξ αδιαθέτου κληρονόμους μέχρι τον τέταρτο βαθμό (τέκνα των ανηψιών, πρώτα ξαδέλφια), ενώ αποκλείει (στην τάξη αυτή) και τα τέκνα των προπαππούδων, μολονότι αυτά είναι επίσης τετάρτου βαθμού εκ πλαγίου συγγενείς από ανιόντα εξ αίματος συγγενή. Η θέση ανώτατου ορίου στην εκ πλαγίου διαδοχή δικαιολογείται από την έλλειψη οιοδήποτε συναισθηματικού δεσμού ανάμεσα στους απομακρυσμένους συγγενείς. Ο βαθμός συγγένειας ορίζεται από τον αριθμό γεννήσεων που μεσολαβούν μεταξύ των δύο συγγενών εξ αίματος. Στο Κληρονομικό Δίκαιο ο αριθμός των γεννήσεων υπολογίζεται επί τη βάση του αποβιώσαντος κληρονομούμενου. Έτσι, τετάρτου βαθμού συγγενείς εκ πλαγίου θεωρούνται τα μικρανήψια σε σχέση με το θείο, τα πρώτα ξαδέλφια μεταξύ τους, τα παιδιά του προπάππου σε σχέση με το δισέγγονο του προπάππου. Τρίτου βαθμού συγγενείς εκ πλαγίου είναι ο θείος με τα ανήψια, δηλαδή ο αδελφός της γιαγιάς με τα τέκνα αυτής ή τα παιδιά του ενός από τα αδέρφια που κατάγονται από τους ίδιους γονείς. Δεύτερου Βαθμού εκ πλαγίου είναι τα αδέρφια. Οι αδελφοί θεωρούνται συγγενείς, ασχέτως του αν είναι αμφιθαλείς ή ετεροθαλείς. Είτε κατάγονται από κοινό πατέρα είτε από την ίδια μητέρα, συνδέονται με δεσμό αίματος, που τους καθιστά αδέρφια, με αποτέλεσμα και οι απώτεροι συγγενείς τους να συνδέονται ομοίως με συγγενικούς δεσμούς. Υπ' αυτήν την έννοια και σύμφωνα με τη διαδοχή τάξεων για τη δεύτερη, τρίτη και τέταρτη τάξη κληρονόμων (άρθρα 1814-1817 ΑΚ), πρέπει να γίνει δεκτό ότι στις ρυθμίσεις του Νόμου εντάσσονται όλα τα πρόσωπα που μπορεί να συνδέονται μεταξύ τους με Βαθμό συγγένειας μέχρι και τον τέταρτο βαθμό εκ πλαγίου, αρκεί βεβαίως τα πρόσωπα αυτά να έχουν κληρονομικό δικαίωμα. Κατά τις αρχές της δευτέρας τάξεως, στην έννοια της «οικογένειας» εντάσσονται ως εκ πλαγίου συγγενείς: α) τα αδέρφια, ακόμη και αν ο γάμος των γονέων τους έχει ακυρωθεί ή κριθεί ανυπόστατος,

αφού η μόνη συνέπεια μιας τέτοιας εξέλιξης, που βάζει κατά της εγκυρότητας ή του υποστατού του γάμου, είναι το ότι αυτά θεωρούνται ως τέκνα εκτός ή εντός γάμου, χωρίς όμως αυτό να διαρρηγνύει την αδελφική τους σχέση και την καταγωγή τους από τους συγκεκριμένους γεννήτορες τους και Β) τα ανήψια ή τέκνα των αδελφών και τα τέκνα των ανηψιών (μικρανήψια). Κατά την τρίτη τάξη της κληρονομικής διαδοχής, στην έννοια της «οικογένειας» ως εκ πλαγίου συγγενείς εντάσσονται τα τέκνα και τα εγγόνια των παππούδων και γιαγιάδων (εκτός από τους γονείς και τα αδέλφια του κληρονομούμενου, που ανήκουν στη δεύτερη τάξη), τα οποία κληρονομούν σε περίπτωση έκπτωσης των τελευταίων για οποιονδήποτε λόγο. Στην τέταρτη τάξη διαδοχής εντάσσονται οι προπαππούδες και οι προγιαγιάδες, **αλλά όχι οι κατιόντες τους**, γεγονός που σημαίνει ότι στην τάξη αυτή δεν προβλέπονται συγγενείς εκ πλαγίου (29/2013 ΔιατΕισΕφ Θεσ ΝΟΜΟΣ).

18. Τι γίνεται με το κληρονομικό δικαίωμα του συζύγου;

Ο σύζυγος λαμβάνει το $\frac{1}{4}$ στην πρώτη τάξη και το $\frac{1}{2}$ σε κάθε επόμενη. Αν δεν υπάρχει άλλος συγγενής, λαμβάνει ως κληρονόμος 5ης τάξης το σύνολο της κληρονομίας.

Κατά τη διάταξη του άρθρου 1822 ΑΚ, το κληρονομικό δικαίωμα, καθώς και το δικαίωμα στο εξάιρετο του συζύγου που επιζεί, αποκλείονται, αν ο κληρονομούμενος, έχοντας βάσιμο λόγο διαζυγίου, είχε ασκήσει την αγωγή διαζυγίου κατά του συζύγου του. Οι όροι, επομένως, προς αποκλεισμό του κληρονομικού αυτού δικαιώματος είναι να είχε ο κληρονομούμενος βάσιμο λόγο διαζυγίου, δηλαδή, νόμιμη αιτία που δικαιολογεί την αιτηθείσα διάπλαση και να είχε, γι' αυτό εναντίον του συζύγου του ασκήσει (με κατάθεση έστω και σε αναρμόδιο δικαστήριο και επίδοση στον εναγόμενο) την αντίστοιχη αγωγή. Ως νόμιμες αιτίες που δικαιολογούν τη λύση του γάμου νοούνται οι εκ των άρθρων 1439 και 1440 ΑΚ λόγοι διαζυγίου, στους οποίους περιλαμβάνεται και ο αμαχήτους τεκμαιρόμενος εκ της διετούς διάσπασης κλονισμός της έγγαμης σχέσης, ο οποίος κατά το ρητό ορισμό του νόμου (1439 παρ. 3α ΑΚ, όπως ισχύει) θεμελιώνεται ακόμη και όταν ο λόγος του κλονισμού αφορά στο πρόσωπο του ενάγοντος.

Συνεπώς, το ανωτέρω έννομο αποτέλεσμα του αποκλεισμού του επιζήσαντος εναγόμενου συζύγου από το κληρονομικό δικαίωμα στην κληρονομία και στο εξάιρετο του αποβιώσαντος συζύγου επέρχεται ασχέτως υπαιτιότητας του εναγόμενου, αφού ο νόμος αποσυνδέει τους λόγους διαζυγίου από την υπαιτιότητα (ΑΠ 1796/05, ΑΠ 766/04). Περαιτέρω, με το θάνατο ενός των συζύγων η περί διαζυγίου εκκρεμής δίκη καταργείται, καθόσον εκλείπει το αντικείμενό της, αφού άλλωστε η περί διαζυγίου αγωγή δεν μεταβιβάζεται στους κληρονόμους. Το δε ζήτημα, αν ο λόγος του διαζυγίου, είναι (νόμω και ουσία) βάσιμος, θα κριθεί σε νέα δίκη από τους κληρονόμους ή τον επιζώντα και δη είτε με αναγνωριστική περί τούτου αγωγή είτε με αγωγή περί κλήρου, στην οποία παρεμπιπτόντως θα κριθεί το ζήτημα.

19. Πώς αποκτάει κανείς την κληρονομία; Απαιτείται ρητή αποδοχή της κληρονομίας;

Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 1710, 1711, 1846, 1847, 1848, 1854 και 1856 ΑΚ προκύπτουν τα ακόλουθα: α) κατά τον χρόνο του θανάτου προσώπου η περιουσία του επάγεται αυτοδικαίως στους κληρονόμους, οι οποίοι μπορούν να την αποποιηθούν

μέσα σε προθεσμία τεσσάρων μηνών, που αρχίζει από τότε που έμαθαν την επαγωγή και το λόγο της, β) η αποποίηση αυτή γίνεται με δήλωση στη γραμματεία του δικαστηρίου της κληρονομιάς (βλ. και άρθρο 812 ΚΠολΔ), γ) αν ο κληρονόμος αποποιηθεί την κληρονομία, η επαγωγή σε εκείνον που αποποιήθηκε, θεωρείται ότι δεν έγινε και στην περίπτωση αυτή επάγεται σε εκείνον που θα είχε κληθεί, αν εκείνος που αποποιήθηκε δεν ζούσε κατά το χρόνο θανάτου του κληρονομούμενου και στην τελευταία αυτή περίπτωση η προθεσμία αρχίζει από τη γνώση της αποποίησης του προηγούμενου και της εξαιτίας αυτής κλήση του κληρονόμου. Η προθεσμία αυτή της αποποίησης, η οποία είναι τεσσάρων μηνών, «τρέχει», εφόσον ο νόμος δεν διακρίνει, και κατά προσώπων ανίκανων προς δικαιοπραξία, όμως αυτή αναστέλλεται για όσους λόγους αναστέλλεται και η παραγραφή (άρθρο 255 επ. ΑΚ), μεταξύ των οποίων και η διάταξη του άρθρου 257 παρ. 2 ΑΚ για την συμπλήρωση της παραγραφής μετά την παύση της αναστολής, που όμως, εν προκειμένω, δεν είναι εξάμηνο αλλά τετράμηνο (ΑΠ 493/2003 ΝΟΜΟΣ, ΜΠΘεσ. 18579/2007 Αρμ 2008/1048).

20. Τι είναι η πλασματική αποδοχή της κληρονομιάς;

Από τις διατάξεις 1846, 1847 και 1850 προκύπτει ότι το δικαίωμα αποποίησης της κληρονομιάς είναι διαπλαστικό και υπόκειται σε τετράμηνη αποσβεστική προθεσμία, μετά την άπρακτη πάροδο της οποίας η άσκηση του δικαιώματος αποποίησης είναι άκυρη, η ακυρότητα, δε, επέρχεται αυτοδικαίως και είναι οριστική και αθεράπευτη και, ως εκ τούτου, δεν απαιτείται, ούτε είναι λογικώς νοητή, άσκηση αγωγής για την κήρυξη αυτής. Ωστόσο, προς άρση της αβεβαιότητας για την τύχη της προς τον κληρονόμο επαγωγής, μετά την πάροδο άπρακτης της τετράμηνης αποσβεστικής προθεσμίας προς αποποίηση της κληρονομιάς, η διάταξη του άρθρου 1850 εδ. β' του ΑΚ καθιερώνει, υπό μορφή νομίμου αμαχήτου τεκμηρίου, το πλάσμα δήλωσης του, κατά τη διάρκεια της προθεσμίας αυτής, απρακτήσαντος κληρονόμου για αποδοχή της κληρονομιάς. Για το λόγο αυτό, η εν λόγω αποδοχή χαρακτηρίζεται ως πλασματική αποδοχή κληρονομιάς και ως μία από τις περιπτώσεις, κατά τις οποίες η σιωπή επέχει θέση δήλωσης βούλησης (ΕφΑθ 2226/2013 ΕλλΔνη 2014.490, Δ. Φλάμπουρας σε Απ. Γεωργιάδη, «Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα» τόμος ΙΙ, εκδ. 2010, σελ. 1360-1361). Εξάλλου, κατά τη διάταξη του άρθρου 1901 εδ. α' του ΑΚ, ο κληρονόμος ευθύνεται και με τη δική του περιουσία για τις υποχρεώσεις της κληρονομιάς.

21. Μπορεί να ακυρωθεί λόγω πλάνης η αποδοχή λόγω παρέλευσης της προθεσμίας αποποίησης;

Περαιτέρω, από τη διάταξη του άρθρου 1857 εδ. β' περ. 1, γ' και δ' του ΑΚ προκύπτει ότι η οφειλόμενη σε πλάνη αποδοχή της κληρονομιάς, ακόμα και αν συνάγεται από την παραμέληση της προθεσμίας για αποποίηση, κρίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις για τις δικαιοπραξίες, χωρίς, όμως, να θεωρείται ουσιώδης η πλάνη σχετικά με το ενεργητικό ή το παθητικό της κληρονομιάς. Επιπροσθέτως, κατά τις διατάξεις των άρθρων 140 και 141 του ΑΚ, αν κάποιος καταρτίζει δικαιοπραξία και η δήλωση του δεν συμφωνεί από ουσιώδη πλάνη με τη βούλησή του, έχει δικαίωμα να ζητήσει την ακύρωση της δικαιοπραξίας. Από τις ως άνω διατάξεις προκύπτει, σαφώς, ότι η αποδοχή της κληρονομιάς μπορεί να

προσβληθεί από τον κληρονόμο λόγω πλάνης, όταν η αποδοχή, που συνάγεται με τον τρόπο αυτό κατά πλάσμα του νόμου, δεν συμφωνεί με τη βούλησή του, όταν αυτή αναφέρεται σε σημείο τόσο σπουδαίο για την αποδοχή της κληρονομιάς, ώστε αν ο κληρονόμος γνώριζε την αληθινή κατάσταση, ως προς το σημείο αυτό, δεν θα άφηνε να παρέλθει άπρακτη η προθεσμία αποποίησης. Η εσφαλμένη, δε, γνώση ή άγνοια, που δημιουργεί τη μεταξύ της βούλησης και δήλωσης διάσταση και η οποία, όταν είναι ουσιώδης, θεμελιώνει δικαίωμα προσβολής της δήλωσης λόγω πλάνης, μπορεί να οφείλεται και σε άγνοια ή εσφαλμένη γνώση των νομικών διατάξεων για την αποδοχή της κληρονομιάς (ΟΛΑΠ 3/1989 ΝοΒ 38.607, ΑΠ 173/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 951/2013 ΧρΙΔ 2014.602). Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 1857 παρ. 2 ΑΚ, η αγωγή για την ακύρωση της αποδοχής της κληρονομιάς λόγω πλάνης, απάτης ή απειλής παραγράφεται μετά ένα εξάμηνο. Με βάση τη διάταξη του ανωτέρω άρθρου, και απόκλιση από τις γενικές διατάξεις, κατά τις οποίες το δικαίωμα ακυρώσεως ακυρώσιμης δικαιοπραξίας αποσβέννυται μετά την πάροδο διετίας από τη δικαιοπραξία ή από την παρέλευση της πλάνης, απάτης ή απειλής, και σε κάθε περίπτωση μετά την πάροδο εικοσαετίας από τη δικαιοπραξία (ΑΚ 157), το δικαίωμα ακυρώσεως της αποδοχής της κληρονομιάς, καίτοι κατά τη φύση του διαπλαστικό, υποβάλλεται σε εξάμηνη παραγραφή. Ο χρόνος της παραγραφής αρχίζει από την επομένη ημέρα της αποδοχής, επί δε πλασματικής αποδοχής από της παρελεύσεως της προθεσμίας αποποιήσεως. Αν όμως η πλάνη, η απάτη ή απειλή εξακολουθήσουν και μετά την αποδοχή, τότε, κατ' ανάλογη εφαρμογή της ΑΚ 157 εδ. β' και γ', το εξάμηνο αρχίζει από τότε που παρήλθε η κατάσταση αυτή και σε κάθε περίπτωση όταν περάσουν είκοσι χρόνια από την αποδοχή (βλ. ΑΠ 173/2014, ΑΤΙ 858/1990 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).

22. Πώς προστατεύεται ο μεριδούχος όταν προσβάλλεται η νόμιμη μοίρα του από πράξεις εν ζωή του θανόντος;

Με τη διάταξη του άρθρου 1835 παρ.1 του ΑΚ ορίζεται, ότι κάθε δωρεά εν ζωή του κληρονομούμενου, η οποία κατά το άρθρο 1831 υπολογίζεται στην κληρονομιά, μπορεί να ανατραπεί, εφόσον η κληρονομιά που υπάρχει κατά το χρόνο του θανάτου του κληρονομούμενου δεν επαρκεί για να καλύψει την νόμιμη μοίρα. Περαιτέρω, με τη διάταξη του άρθρου 1509 εδ.α' του πιο πάνω κώδικα ορίζεται, ότι η παροχή περιουσίας στο τέκνο από οποιονδήποτε γονέα του, είτε για τη δημιουργία ή τη διατήρηση οικονομικής ή οικογενειακής αυτοτέλειας, είτε για την έναρξη ή την εξακολούθηση επαγγέλματος, αποτελεί δωρεά μόνο ως προς το ποσόν που υπερβαίνει το μέτρο, το οποίο επιβάλλουν οι περιστάσεις. Από το συνδυασμό των αμέσως πιο πάνω διατάξεων προκύπτει, ότι σε μέμψη υπόκεινται μόνον οι δωρεές, οι οποίες σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 1831 παρ.2 ΑΚ, προστίθενται στην κληρονομιά, όπως αυτό ορίζεται ειδικότερα στη διάταξη του άρθρου 1835 του ίδιου Κώδικα, η οποία δεν τροποποιήθηκε με το ν. 1329/1983. Το γεγονός ότι η παροχή του γονέα προς το τέκνο, κατά την ρητή διάταξη του άρθρου 1509 εδ.α' ΑΚ, δεν αποτελεί δωρεά, όταν είναι μέσα στα όρια που επιβάλλουν οι περιστάσεις, έχει ως συνέπεια, ότι η τελευταία δεν προσβάλλεται ως άστοργη, έστω και αν θίγει τη νόμιμη μοίρα, αφού, κατά τη διάταξη του άρθρου 1835 ΑΚ, σε μέμψη υπόκεινται μόνο οι δωρεές.

23. Τι είναι αποκλήρωση;

Υπάρχουν δύο είδη: η αποκλήρωση εν ευρεία έννοια, που είναι η παράλειψη του διαθέτη να αφήσει οποιοδήποτε περιουσιακό στοιχείο σε έναν μεριδούχο, και η υπό στενή έννοια, που είναι η στέρηση της νόμιμης μοίρας.

κατά το άρθρο 1713 ΑΚ, ο κληρονομούμενος μπορεί με διαθήκη, χωρίς να εγκαταστήσει με αυτή κληρονόμο, να αποκλείσει από την εξ αδιαθέτου διαδοχή ορισμένο συγγενή ή το σύζυγό του, με την επιφύλαξη των διατάξεων για τη νόμιμη μοίρα. Η διάταξη αυτή αναφέρεται στον αποκλεισμό του εξ αδιαθέτου κληρονόμου, που επιφέρει έκπτωση από την επαγωγή ή το κληρονομικό δικαίωμα, δηλαδή απώλεια του δικαιώματος που παρέχει η επαγωγή ή η οριστική κτήση της κληρονομίας μετά την αποδοχή. Πρόκειται για την αποκλήρωση με ευρεία έννοια, σε αντίθεση με την αποκλήρωση με στενή έννοια, που είναι η στέρηση του δικαιώματος της νόμιμης μοίρας, η οποία ρυθμίζεται από τα άρθρα 1839 επ. ΑΚ. Επίσης, κατά το άρθρο 1825 ΑΚ, δικαίωμα νόμιμης μοίρας αναγνωρίζεται μόνο στους κατιόντες, στους γονείς και τον επιζώντα σύζυγο του κληρονομούμενου και εφόσον αυτοί θα καλούνταν, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ως εξ αδιαθέτου κληρονόμοι. Η αποκλήρωση με την ευρεία έννοια γίνεται είτε σιωπηρά, με την εγκατάσταση άλλου ή άλλων κληρονόμων, είτε ρητά, με τη διάταξη με την οποία, χωρίς να εγκαταστήσει ο διαθέτης άλλον κληρονόμο, αποκλείει ορισμένο συγγενή ή το σύζυγό του είτε από ολόκληρη είτε από μέρος της εξ αδιαθέτου μερίδας. Ρητή είναι η αποκλήρωση με ευρεία έννοια, όταν δηλώνεται απερίφραστα μέσα στη διαθήκη και σιωπηρή, όταν προκύπτει έμμεσα από τις διατάξεις της διαθήκης. Ο αποκλεισμός από την εξ αδιαθέτου κληρονομική διαδοχή κληρονόμου, που δεν είναι συγχρόνως και νόμιμος μεριδούχος, δεν απαιτεί αιτιολογία, αφού, όπως αναφέρθηκε, μπορεί να είναι και σιωπηρός. Αλλά και όταν είναι ρητός, η αναφορά οποιουδήποτε λόγου αποκλεισμού δεν είναι αναγκαία. Η έγκυρη αποκλήρωση με ευρεία έννοια έχει ως συνέπεια ότι ο αποκληρούμενος θεωρείται ότι δεν υπήρχε κατά το χρόνο του θανάτου του διαθέτη και, συνεπώς, αποκλείεται η επαγωγή της κληρονομίας σε αυτόν.

Από τις διατάξεις των άρθρων 1825, 1839, 1840 και 1843 ΑΚ με σαφήνεια προκύπτει ότι ο διαθέτης, με διάταξη τελευταίας βούλησης, μπορεί να στερήσει τον κατιόντα του από το δικαίωμα της νόμιμης μοίρας, για κάποιον από τους περιοριστικά αναφερόμενους στο άρθρο 1840 ΑΚ λόγους, που αναφέρονται στη διαθήκη και υπάρχουν κατά τη σύνταξη αυτής. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη διάταξη του παραπάνω άρθρου 1840 αριθ. 3 ΑΚ, ο διαθέτης μπορεί να αποκληρώσει τον κατιόντα του και αν αυτός "έγινε ένοχος κακουργήματος ή σοβαρού πλημμελήματος με πρόθεση, κατά του διαθέτη ή του συζύγου του". Κατά την έννοια της διάταξης αυτής δεν απαιτείται να έχει καταδικασθεί ο κατιών (όπως είναι και το θετό τέκνο του διαθέτη) από ποινικό δικαστήριο, πλην όμως το πολιτικό δικαστήριο, που ερευνά το λόγο της αποκλήρωσης, εξετάζει παρεμπιπτόντως αν συντρέχουν τα στοιχεία κακουργήματος ή πλημμελήματος με την έννοια που λαμβάνονται στο ποινικό δίκαιο. Το δικαστήριο κρίνει εάν το πλημμέλημα είναι "σοβαρό", με βάση την εκάστοτε κρατούσα ηθική και κοινωνική αντίληψη, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης. Έτσι, "σοβαρό" πλημμέλημα από πρόθεση ικανό να θεμελιώσει τον πιο πάνω λόγο αποκλήρωσης είναι, μεταξύ άλλων, η σκαιά ύβρις, η χειροδικία, η απειλή χειροδικίας κ.α. κατά του διαθέτη ή του συζύγου του (ΑΠ 1406/2012). Εξάλλου, για να είναι έγκυρη η αποκλήρωση με την στενή έννοια, πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά οι

εξής προϋποθέσεις: α) να γίνει με διάταξη τελευταίας βούλησης (διαθήκη) β) να υπάρχει βούληση του διαθέτη να στερήσει τον κατιόντα του από τη νόμιμη μοίρα του, η οποία μπορεί να έχει διατυπωθεί ρητά (με τον όρο "αποκληρώνω" ή άλλη παρεμφερή έκφραση, όπως π.χ. "στερώ από τη νόμιμη μοίρα") ενδέχεται, όμως, και να προκύπτει ερμηνευτικά από το περιεχόμενο της διαθήκης γ) να συντρέχει λόγος από τους περιοριστικά αναφερόμενους στο άρθρο 1840 ΑΚ, των οποίων αποκλείεται η διεύρυνση ή η αναλογική εφαρμογή και σε άλλες περιπτώσεις αποδοκιμαστέας συμπεριφοράς του κατιόντος προς το διαθέτη και την οικογένεια του δ) να αναφέρεται ο λόγος αποκλήρωσης στη διαθήκη, έτσι ώστε να υπάρχει η δυνατότητα δικαστικού ελέγχου, ως προς το ποιον από τους προβλεπόμενους λόγους αποκλήρωσης εννοεί ο διαθέτης ε) να υφίσταται ο λόγος αποκλήρωσης κατά το χρόνο σύνταξης της διαθήκης, χωρίς να είναι απαραίτητο να εξακολουθεί να υπάρχει μέχρι το θάνατο του διαθέτη και στ) να μην έχει δοθεί συγγνώμη εκ μέρους του τελευταίου. Αν δεν συντρέχουν οι προαναφερόμενες προϋποθέσεις, όπως συμβαίνει, όταν η αποκλήρωση έγινε χωρίς νόμιμο λόγο ή όταν ο λόγος της αποκλήρωσης που αναφέρεται στη διαθήκη δεν είναι αληθινός ή έγινε για λόγο, για τον οποίο έχει δοθεί συγγνώμη, η αποκλήρωση είναι άκυρη και ισχύει ως αποκλεισμός του μεριδούχου από την εξ αδιαθέτου διαδοχή. Κατά συνέπεια, ο αποκληρωθείς λαμβάνει τη νόμιμη μοίρα του, που είναι το ήμισυ της εξ αδιαθέτου μερίδας του, αλλά όχι πλέον αυτής, διότι κατά το επιπλέον διατηρούνται σε ισχύ οι διατάξεις της διαθήκης, εφόσον δεν γίνεται επίκληση και δεν αποδεικνύεται νόμιμος λόγος ακυρότητας ή ακυρώσιμου της διαθήκης (ΑΠ 1349/2005). Σε περίπτωση δε αποκλήρωσης, ο αποκληρωθείς μπορεί να ασκήσει αναγνωριστική αγωγή για την αναγνώριση της αβασιμότητας- αναλήθειας και ανυπαρξίας των αναφερομένων στη διαθήκη λόγων αποκλήρωσης και, επομένως, ακυρότητας της διάταξης περί αποκλήρωσης, με σκοπό την αναγνώριση περαιτέρω του κληρονομικού του δικαιώματος της νόμιμης μοίρας (ΑΠ 766/2004). Εφόσον αναγνωρισθεί τελεσιδικώς η ακυρότητα αυτή ο μεριδούχος λαμβάνει αυτοδικαίως το ποσοστό της νόμιμης μοίρας του επί της κληρονομιάς του διαθέτη ή το ελλείπον και όχι την εξ αδιαθέτου μερίδα του, αφού σκοπός του διαθέτη με την αποκλήρωση είναι να στερήσει στο νόμιμο μεριδούχο το ποσοστό της νόμιμης μοίρας του (ΟΛΑΠ 935/75, ΑΠ 129/91

